

נר לדוד – גליון 41

י"ז שבט תש"פ

בס"ד

במסגרת טוריו הקבועים בעתון "המודיע" היה מרבה ר' דוד זריצקי ז"ל, לכתוב, לבקר ולהתפלמס אודות הנעשה בבית פנימה, היינו אודות הציבור החרדי, דרכיו והליכותיו.

בין הנושאים בהם עסק רבות, היו הלוקסוס והמותרות שהחלו לחדור לבתי ישראל, החגיגות המפוארות, והבזבז המיותר לדעתו, בהם נחוגו החתונות ושאר השמחות, ובעקבותיהם תופעת הדירות ההולכות ומתייקרות, שההורים נדרשים להעמיד עבור ילדיהם, למען כניסתם לחופה, ועוד כהנה וכהנה.

את המאמרים מסוג זה היה חותם בשם 'הרב י. מילשטיין'. לפי השמועה היה זה שמו של אחד מחבריו הטובים בישיבת ראדין, שנספה בשואה.

המאמר הנוקב והחרף המובא בגליון זה, גם הוא חתום בשמו של הרב י. מילשטיין, נוגע בנקודה רגישה, ונכתב בסערת נפש, כפי שהסופר מסיים בסוף המאמר.

חמתו נצתה בעקבות מודעת התעוררות שנועדה לעורר את הלבבות לגודל ערכה של תפילת "כתיקין". אל מול המודעה, ו'חיזוקים' אחרים מעין אלו, חש הסופר כי אנו, הציבור החרדי, מתפנקים בתענוגות נפש ובמותרות בדמות הידורי מצוות, בעוד אחינו החילוניים נמקים בחרפת רעב רוחנית, ואין להם מושיע.

ביקורתו החריפה עוררה סערת רגשות ותגובות רבות זרמו למערכת המודיע. זמן מה לאחר פרסום המאמר התפרסם מאמר תגובה של "הרב יצחק גרוסמן" (לא ידוע לנו מיהו, ואם זה שם אמיתי או פסבדוני), ובשבוע שלאחריו תגובה לתגובה מאת הסופר.

בגליונו מופיעים שני המאמרים של הסופר בענין זה, ובנספח לגליון אנו מביאים את מאמר התגובה של הרב יצחק גרוסמן.

ויכוח עקרוני זה שהיה נכון לשעתו, דומה כי נכון הוא גם היום. טיעונים רבים נוספים שלא הובאו במאמרים יכולים גם הם להשמע לכאן ולכאן, והעיקר שיכונו כולם לאביהם שבשמים.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

אנו, אנשי הגטו

אנו, אנשי הגטו בישראל, חיים חיים שקטים. על מי מנוחות מתנהלים החיים שלנו, לא חסר לנו מאומה, מלבד, כמובן, המשיח.

אולם באשר לו, הרי הוא בוא יבוא, יום פחות או יותר, בין חומות הגטו אין מחשבים בימים או שעות, וכבר אמרו חז"ל שיש מי שאומר שאין כותבין שעות בירושלים...

וכי מה חסר לנו?

יש לנו ישיבות, יש לנו כוללי אברכים, יש לנו ישיבות קטנות בכל עיר וכפר, יש לנו בתי ספר, וחיוך שהוא עצמאי, הכל יש לנו!

ומה שנשמע או נצעק או מצלצל מעבר לחומה – מה איכפת לנו?

שם תוסס, מרקיב, מצחין, מעורר גועל נפש.

שם, מעבר לחומות הגטו שלנו, חיים יצורים אחרים, אומרים שהם אחים שלנו מבטן ומלידה, אבל ההוכחות אינן כה ברורות, כפי שברורות התוכחות, למשל: כי מצוה גדולה מאד להתפלל ותיקין, ועל כך מביאים חז"לים הרבה ודברי מוסר והתעוררות מקדמונים, ראשונים ואחרונים, וחותרים ברגשי כבוד ויקר: ת.ד. פלונית. ומבקשים דרך אגב, שמי שרוצה בכך רשאי לתרום למען פרסום המודעה על הצורך החיוני להתפלל כותיקין, שנאמר וגו'...

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

כי תפילת ותיקין נוגעת לנו, ואילו אלה האנשים החיים במחוץ לחומת הגטו שלנו, אינם נוגעים לנו באופן אישי. נוכל, כמובן, לשוחח עליהם כאשר אננו שותים קפה של בוקר, או בצהריים, כאשר אננו מתבטלים לשעה קלה בין שיעור לשיעור, כאשר אננו חוזרים בשבת בבוקר מן התפלה ורוחנו טובה עלינו ואנו משוחחים בביטול, ובזיק של רחמים על אלה האנשים הנמצאים מחוץ לחומת הגטו שלנו. אבל "לנו זה לא נוגע!", הרי עולמנו מסודר היטב, החומה סביבנו בצורה עד למאד, וביתנו בתוך החומה ובתוך החומה אננו יושבים.

בתוך חומת הגטו, הכל כדבעי למיהוי.

ולכן אננו מפרסמים מודעות בענין תפילת ותיקין, ומוציאים על זה כסף, אולם אין לנו כל ענין לפרסם מודעה אחת על אמונה, כי יש מלה שכזו אף בעברית החדשה, המתקדמת, וגם בה יש מלה כזו "אמונה" ולא זו בלבד שיש אנשים שלא שמעו עליה ומעוניינים בכל זאת למשש את המלה הזו בידיהם אלא יש אנשים המאמינים ואינם יודעים מה זו, וכיצד משתמשים באמונה זו, האם לשם בחירות, האם לשם הרכבת קואליציה או האם לשם הליכה בדרך הישר.

ואנשים אלה חיים מחוץ לחומות הגטו, ומשום כך אין לנו כל ענין לבאר להם זאת, כי אצלנו, בתוך חומות הגטו, הכל שריר וברור וקיים, ואנו קנינו את האמונה בקגא"ס והיא נשתרשה בלבנו, כידוע ללא ספק, והיא אצלנו כה ממושכנת וידועה ומפורסמת, עד כי כפי שאמר הרמח"ל מרוב הפרסום הגדול ההעלם מצוי, ואין אננו מוצאים לנכון ואולי גם אינם מוצאים את המילים, להסביר לאחרים מהי האמונה הזאת שאנו משתמשים בה. אולי יש בה גם בשביל אנשים שמחוץ לגטו, משהו, בבחינת "טעמו וראו כי טוב ה'".

אבל אננו עסוקים בעניינים הנוגעים רק לנו, רק לנו בלבד.

ענין ותיקין. למשל.

זה ענין חשוב מאד להתפלל כותיקין ויש הרבה הטבות ושעות נוספות ופטור ממס על כך, נוסף על השכר הכפול מן השמים, ויש אנשים שרואים שהכל כבר מסודר ואין צורך לעולם אלא בתפילת ותיקין בלבד. כי כל השכנים שלו כבר שומרים את השבת ומניחים את התפילין, כי הבנות שלהם הצטנעו עד ששמח הלב לראות את בנות ישראל הצנועות, והילדים מתחנכים בבתי ספר דתיים. הכל כשורה. ויושבים אלה האברכים וחושבים, מה עוד אפשר לעשות בשביל העולם הכשר והטוב והישר הזה?

ונזכרו, כי יש כאלה שעדיין לא התרגלו להתפלל כותיקין, ולכן מחובתם של האברכים הללו להעיר את האזנים הקשובות הללו, שאם כבר שמעו דברי אלוקים חיים והולכים בדרך הישר והטוב, למה לא יתפללו כותיקין?

ואלה שפרסמו את הכרוז הזה יודעים היטב, כי הכרוז נכתב ונחתם לחיי המנוחה והשלווה של אנשי הגטו בלבד וכי אלה הזקוקים למלה אחת של נוחם, של הבנה, של הסברה, של ליטוף רוחני כלשהו, לא זו בלבד שלא יקראו את הכרוז החיוני הזה, אלא לא יבינו אותו, כיון שהוא לא מיועד בשבילם, אלא בשבילנו.

– אנשי הגטו אשר לפנינו מן החומה.

עליהם לא חשבו אלה האברכים.

עליהם אינם חושבים גם אלה האברכים המצויינים בהלכה, כאשר פרסמו את הכרוז בדבר הפירוש הנכון של המלה "אמן", אם זו הסכמה או הודאה או השתתפות וכו'. עד עכשיו לא ידענו פירוש המלה הזו, אף על פי שאנו עונים אותה מאה פעמים ואחת ביום, והנה הרגישו כפי הנראה מפרסמי הכרוז כי בלעדי

זה לא תוכל המדינה החילונית להתקיים, לפיכך פרסמו בבתי הכנסיות והמדרשות את הכרוז כדי שנדע כשאנו עונים "אמן", מה פירושה המדויק של המלה הזו...

כי הרי חיינו הם כה שלווים לפנינו מן החומה, ואנו כה מבוטחים בכל פגע רע רוחני, ואנו כה בטוחים כי אלינו לא יכנס ולא יחדור ולא יעז להציץ, אפילו, שום נגע של הפקרות, שום נגע של חילול שבת, שום נגע של נבלות וטריפות, שום נגע של עריות ח"ו וכו'. וכי מי זה יעז!...

ואלה הנמצאים מחוץ לחומת הגטו שלנו, אינם שייכים ואין לנו כל קשר עמם, אין אנו נוסעים באותה מכונית ואין אנו קונים באותה מכולת, אין אנו יושבים על אותו ספסל בגן-העיר ואין אנו קוראים (כן, כן, אל תתביישו להודות) אותו עתון ואין אנו נפגשים עמם ברחוב, במשרד, בעבודה, בדואר או בבנק. כי הם הרי נמצאים מחוץ לחומות הגטו שלנו.

ואותם אברכים, ד' עליהם יחיו, לא חשבו בודאי, כי ישנם מאות אלפים שאינם יודעים שיש להתפלל יום-יום, ואולי נמצאים ביניהם אלפים, לפחות אלפים, שבודאי היו מסכימים להתפלל אילו משהו מאותם האברכים ד' עליהם יחיו, היו מוציאים כמה פרוטות כדי להסביר להם בחוברת קטנה, מצומצמת, בלשון המדוברת ולא בלשון המובנת רק לאנשי הגטו בתוך החומה, מהותה של תפלה, הצורך החיוני-הנפשי, ואולי גם הצורך הפיסי להתפלל יום יום, שאינם יודעים, כי נמצא משהו בשמים ובארץ ובארבע כנפות הארץ, המחכה לתפלתם, ושהם אינם יודעים אבל במעמקי הנפש היהודית שלהם הם מבקשים לשפוך את לבם, להזיל דמעה, לספר במלים פשוטות את יגונם ואת צערם בפני משהו שמוכן להאזין להם תמיד ביום ובלילה, בעת יגון ובעת שמחה.

ושה"משהו" הזה יאזין להם תמיד, מוכן לכך בכל רגע.

אבל אותם הדואגים כל כך שאנחנו, אנשי הגטו, נבין פירושה המדויק של המלה "אמן" לא חשבו לפי תומם כי ישנם אנשים כאלה וכי הם נמצאים ממש על ידם, דלת ליד דלת.

הנה, בימים אלה קבלתי, אני הקטן עבדכם המדבר, כפי שאתם רואים, על העצים ועל האבנים, מפה קטנה ובה שרטוט של הדרך לכהנים לבל יכשלו ח"ו בטומאת המת כאשר הם נוסעים לים המלח או ליריחו או לעמק הירדן, והדרך עוברת על הכביש המפורסם שעובר על קברי הר הזיתים.

תיתי להם שחשבו על כך, ואני עצמי נהניתי הנאה מרובה שישנם אנשים החושבים גם עלי, אבל אני חבר אני לכל התושבים בתוך חומות הגטו, ואילו אלה האנשים שהוזילו מהונם ומאונם כדי ללמד אותי את דרך החיים לים המלח, אולי שכחו כי ישנם עשרות אלפי אנשים שאינם יודעים כלל שיש מושג של טומאה בעולם, ושהם נוסעים בכביש הזה בשוגג, משום שלא נמצא אף אחד שיפרסם בכמה מלים על גבי כמה דפים של ניר עתון פשוט, כי יש מושג כזה שבשם "טומאה" יקרא, ושכהן אסור להיטמא וכו', במלים פשוטות המובנות גם לפשוטי עם, או בלשון לע"ז המובנת לחלק מהם.

ואנשים אלה המתגוררים מחוץ לתחומי הגטו שלנו, יש ביניהם יהודים טובים מאד, אבל הם מתחנכים על ידי רבבות אנשים אחרים הגרים גם הם מחוץ לגטו, והם גרים מחוץ לגטו ביודעין משום שהם רוצים לחנך את האחרים שאין טומאה בעולם ואין כהונה בעולם, ואין כבוד למת בעולם ואין - - - אין כלום בעולם!

והם, מאות האלפים, אנשים פשוטים הם, אילו אנו היינו יוצאים מן הגטו ומלמדים אותם, היום על התפילה ומחר על הטומאה ומחרתיים על הכהונה ואחר כך על האמן ואחר כך על תפילת ותיקין, ואחר כך מפרסמים כרוז, גם הוא חתום בשם תיבת דואר, על "לאפרושא מאיסורא" והם אינה יודעים, כי לא לימדו אותם מה זה איסור ולמה יש לפרוש ממנו.

אבל אנו, יושבי הגטו, עסוקים בצורה מבהילה. אין לנו פנאי אף לרגע לדבר עם אחרים ואנו חיים חיי שלווה ומנוחת נפש ובתוך השלווה הזו עולה בנו הרצון לדעת היטב פירושה של המלה "אמן" ולדרבן את האנשים מתוך הגטו, שעדיין אינם מתפללים כותיקין שיתחילו להתפלל. ומאות אלפי איש אינם מתפללים כלל, כי לא פתחו בפניהם את שערי התפילה, לא לימדו אותם, להיפך, מלמדים אותם יום יום לכפור בהשגחה, ח"ו, לכפור בעיקר ר"ל.

ואנו מפרסמים מידי פעם חוברות על דא ועל הא ועל "אז נדברו", יראי ד' נדברים זה עם זה אבל רק זה עם זה, רק אנשי הגטו בינם לבין עצמם, היתר לא אכפת לנו, הם אינם מעניינים אותנו. יבש המעין, נגדע חלילה האילן משרשו, ואין לו ח"ו תקנה.

והרחוב מצפה לנו, הרחוב ההולך וכלה, ההולך ומתדרדר, ההולך ושוקע בתוך הבוץ. ואנו עולים על חומת הגטו שלנו וצופים אל מעבר לחומה ורואים את האנשים המפרפרים בתוך המדמנה, בתוך הצחנה, בתוך הסרחון האיום. על האנשים אשר מחוץ לחומה אנו צופים, אבל אין בלבנו רחמנות עליהם, ואין אנו משתדלים להבין אותם, את צרכיהם, את כמיהתם. למשהו רוחני, לכף אחת מלאה קטורת, כף קטנה.

* * *

סלחו לי, רבותי. יודע אני כי דברי לא יעשו שום רושם. אבל כיצד אמרה חנה לעלי הכהן: כי מרוב שיחי וכעסי דברתי עד הנה. ואילו עלי הכהן, אשר היה עונה בברכה: ואלוקי ישראל יתן את שאלתך אשר שאלת ממנו — איננו עמנו היום.

המודיע. א' תמוז תשל"ד

האם נניח את הנשק?

בעקבות מאמרו של הרב י. גרוסמן (ראה בנספח לגליון זה)

קשה מאד להתווכח על דברים הדוקרים כמדקרות חרב, על מצב שאינו מניח לישון כל אדם שאינו סובל מנדודי שינה, כי מי שלא יצא מנצח מוויכוח מעין זה, הרי עליו ליטול אחריות ולהתחיל לפעול. אלא שכאן אין ויכוח אלא קביעת עובדות, ולכן יש להתפלל אם יוצאים חוצץ נגד עובדות שכל בר בי רב ולא רק רב, יודע ומכיר אותן. העובדה היא, כי עוד לא היתה תקופה בה החילוניות כה שבורה ורצוצה, כה מתנדנדת על רגליה החולות, כה מחפשת משענת של קנה רצוץ, המתהלכת אובדת עצות ומבקשת מכל עוברי דרכים: היכן הדרך שלי, לאן אני באה?

ואין עונה לה. מכל אוהביה, מכל חושבי מחשבותיה והוגי דעותיה, אין היא מקבלת תשובה כלשהי. כי הוגי הדעות של החילוניות מתרועעים גם הם בין דעה לדעה, אותה מחליפים כמעט יום יום, זה בכה וזה בכה, ובדומה לשלש מאות כהני הבעל, הם מתגודדים בחרבות וברמחים עד זוב דם, וצועקים עד הצהרים ועד הערב ושעות הלילה: המדע ענני! ואין קול ואין קשב.

ואין הנביא אליהו, שיצעק, בהזדמנות גדולה זו: מי לד' אלי! ואין הנביא שיכריז ויצחק מהם: אולי המדע שלכם מנמנם נמנם של צהרים, ואולי שיח ושיג לו. אין! לפיכך, הם ממשיכים להתגודד, וההתגודדות הזו אינה משפיעה כלל על אלה שאינם מחפשים את המדע, אלא את ההפקרות, הם מתפרקים מכל הבא ליד, כיון שאין להם לא בעל ולא כהנים של בעל, הם פשוט אינם שמים לב לכל מה שנעשה סביבם, אלא מתפרקים והולכים.

אליבא דכולי עלמא, אף לפי הרב יצחק גרוסמן, כך אני מקוה, עוד לא היתה תקופה ערטילאית כזו, עוד לא היתה תקופה בה האדם כה צוחק מעצמו, כה עושה עצמו ללעג ולקלס בעיני עצמו ובעיני כל יושבי תבל, הדומם, הצומח והחי, בה מתחלקים בני האדם לשני סוגים בלבד, לאלה השואלים ואינם מקבלים תשובה, ולאלה שלא שאלו או שכבר פסקו מלשאול, והם מתהלכים בתוך החשיכה ואינם יודעים כלל לאן הם הולכים.

אנשים צעירים, טייסי פנטומים, שואלים את עצמם: לשם מה אני כאן, למה ולשם מי אני חי, ולמה ולשם מה אני חי כאן ולא במקום אחר.

בשום תקופה, אף האיומה ביותר, לא שאלו היהודים את עצמם: מיהו יהודי? ונלחמו זה בזה בחירוף נפש ממש, על שאלה זו, שיותר משהיא שאלה, היא תשובה, וד"ל.

בשום תקופה לא היתה הריקנות כה מלאה ריקנות, כה נעדרת מחשבה מקורית, כה חסרת תסיסה מחשבתית, תסיסה מקורית, שבתקופות הקודמות התסיסה מיליונים, שלחה אותם על בריקדות, שלחה אותם לתליה ולגלויות האיומות.

בריקנות כזו, בא אדם מכובד ואומר: לנו אין מה לומר, אין מי שישמע לנו, לועגים לנו, מחרפים ומגדפים אותנו.

ואתה אומר לעצמך: רבונא דכולי עלמא, האם בתקופה כזו, כאשר נופץ הכל, כאשר האדם עצמו מתהלך על גבי הקבר שהוא כורה לעצמו יום יום, אין מקום לפירור קטן, שרואים אותו רק בעזרת משקפת מגדלת מאד – פירור קטן של מלה טובה? ולנו הרי יש מחסנים עמוסים כל טוב, והרי אנחנו יודעים מיהו יהודי, ועוד איך! והרי אנחנו עונים לעצמנו, בעזרתם של גדולי עולם מכל הדורות, בעזרתם של אלפי ספרים קדושים, כי הרי גם לנו יש שאלות, שאלות נוקבות עד התהום, ואנו מתנחמים, ואנו מבינים במוחנו הפצפון, עד כמה שניתן לנו להבין, בשביל עצמנו.

למה אין מקום לשוחח על כך עם אחרים?

בודאי הם תחילה ילעגו לנו, כיון שהתהום שנפערה בינינו לבינים היא כה עמוקה, אולי משום שאנו העמקנו אותה, שלא מדעת, אולי מאונס, אבל כיון שלהם אין כלום, כיון שהם מתהלכים באפילת מצרים, דוקא משום כך יש מקום לקרן אור, קרן אור כלשהו, זעיר מאד, אבל אולי הוא יספיק להאיר לפחות פינה קטנה, פינה אפילה המחכה לנו.

האמנם ניצלנו כל הזדמנות לבוא בדברים, להסביר – לא בלשון הקיצונית שהורגלנו בה, אלא בלשון של חיבה, של צער, כלפי אלה ההולכים ונמסים ונמקים בתוך הבוץ הזה. כיצד מסוגלים לאכול את לחמנו, כאשר סביבנו רעב איום, לא רעב ללחם וכו', רעב שלא היה כמותו מיום ברוא אלקים ארץ ושמים. אין ספק כי רובם של הרעבים הללו, נפוחי הכפן הרוחני, אינם מכירים את ישראל ולא את תורתו, לא את הקב"ה, ר"ל, ולא את מצוותיו, הם רואים בנו אנשי מפלגה, והדת מהדהדת אצלם בבחירות, במלחמות

על כסאות וכו'. הם אינם יודעים אמונה מה היא, כיון שעד היום הם קבלו מידע מסולף בזדון על האמונה היהודית, ובד בבד גם על היהודים המאמינים.

מי מדבר על סימפוזיונים, ומי מדבר על "שולחן עגול" ברדיו או בטלביזיה, לנו אין כל מגע עם שני המוסדות הללו, אבל ישנם אפשרויות למכביר להסביר, לספר, פעם או פעמיים או מאה פעמים ואחד, ומי לא יודה בעובדה שאנו החמצנו הזדמנויות רבות להופיע ולספר על עצמנו, וכשאני אומר "על עצמנו" אין בכוונתי על היהדות הדתית, אלא על האמונה הישראלית, על מצוות התורה, להסביר את השבת ואת המועד, את התפילין ואת הציצית, את הסוכה ואת הלולב וכו' וכו'.

כיצד הם יאהבו אותנו, אם הם בטוחים שהנחת תפילין היא מצוה של אגודת ישראל או של המפד"ל, מי הסביר להם מהי ישיבה שבה לומדים תורה, ומהי תורה שעליה הורגנו כל היום?

כאשר האדמו"ר הקדוש זצוק"ל מגור, החליט שיש להוציא עתון, אתם שומעים? עתון! לפני שישים או שבעים שנה זה היה, נתחלחלו הרבה אנשים, ביניהם רבנים חשובים, בשם הרב ג. והרב ד. והרב ה. וכדומה, וכשנודע הדבר ונתפרסם בכל רחבי פולין וליטא ואירופה כולה, שהאדמו"ר הקדוש זצוק"ל צויה להכריז בעיצומו של יום הכיפורים, שכל אנ"ש יקנה את העתון הדתי, נמצאו כאלה שכמעט קבלו שבץ, ר"ל, והפחד, והצחוק מצד החפשים? ושומו שמים, מי יכתוב, מי יענה, מי יתקף, מי יסביר? כאשר קמה אשה קטנה צנועה מאד וביישנית אבל עקשנית, ובקשה להקים בית ספר לבנות, כן כן, כפי שאתם שומעים, לבנות! קמה מהומה איומה. כיום זה נשמע קצת מגוחך, אבל אז, זו היתה מהפכה! אבל האדמו"ר, אותו אדם קדוש ונפלא, שאין בנו מילים להודות לו על גדולתו ועל אומץ לבו ועל ראייתו את הנולד, עזר לה, וכך התחילו בנות, אתם שומעים? בנות ממש, ללמוד, ויצאו מורות, וכך נתהווה "בית יעקב", שמעיו אני לומר שאלמלא בתי הספר והסמינרים הללו, מי יודע כיצד היו נראות הישיבות הקדושות.

והמהומה היתה גדולה וההתנגדות איומה.

ואז היתה חילוניות לא כמו היום, אז היה חילוניות מתקיפה בכל עוז, פורצת כל גדר, אז נמצאו כאלה שהלכו בעיצומו של יום הכיפורים לשדל אנשים לאכול, זה היה בעיירות ובערים, אז היו החילוניים אידיאליסטים ממש, הבונד והקומוניסטים שלטו ברחוב היהודי כמעט שלטון בלי מצרים, הם אכלו את הנוער, בעיקר את הנוער העני, והעניות היתה משוועת עד לשמים בכל פה, לא היה מאומה, לא עתון ולא בתי ספר, לא סמינריונים ולא סופרים ולא כתבים, ולא מורים, שום דבר!

והנה קם יהודי אחד, האדמו"ר מגור זצוק"ל, ולא פחד שמא לא נמצא מה להשיב, ולא נתירא שמא ילעגו לנו, שמא יוקיעו את חרפתנו ברבים, ולא חשש מפני מה יאמרו אלה הבריות העלובות הנקראים כיום "חילוניים", שהם כה עלובים עד שאין מלים בפינו ואף בפהם לתאר את מצבם המסכן.

מפניהם אנו חוששים? להם אין לנו מה לענות? האם זוהי כל התשובה שיש בפי הרב ג.?

מי שאוזן לו כרויה, שומע את אנקת החולשה שלהם, את קול הענות, לא קול מלחמה ולא קול שמחה, רק ההוללות עונה ביבבה.

ואנחנו כה חסרי אונים, עד שאפילו בשביל אלה, המפוררים עד היסוד – אין לנו מלה אחת? אם כך הדבר, הרב גרוסמן, הרי אני מסכים עמך, בא ונניח את הנשק לחלוטין – ונוסיף נדבך על הגטו.

המודיע. כ"ט תמוז תשל"ד

על חומות ועל חלומות

תגובה למאמרו של הרב י. מילשטיין "אנחנו אנשי הגטו"

מאת הרב יצחק גרוסמן

הרעיון פשוט הוא – נטהר נא את האוירה מסביבנו, כדי שנוכל לנשום אויר צח יותר. היינו, לתקן את הרחוב כדי שהשפעתו תזיק לנו פחות. נוסחה פשוטה בנושא "איכות הסביבה"... להוגה הרעיון דרך לביצוע המרשם למעשה – לדחוק למעמקי המגירה מאמרים בעניין לאפרושי מאיסורא, הערות והארות בעניין פירוש ה"אמן", קריאה רבתי לתפלת ותיקין ומפת דרכים המתווה לכהנים "נתיבות טוהר".

כל אלו, לדעת מחבר המאמר, מיותרים. במציאותנו הרוחנית יש עדיין, לדעתו, מקום לדברים חשובים יותר, כמו: הפצת תודעה דתית להמונים הרחוקים מן האמת.

לו היה המחבר טוען שעלינו להתעסק לא רק עם עצמנו אלא גם עם זולתינו, אפשר היה להניח לדברים להעלם בתוך בליל הדעות והביקורות הניתכים על מחנה בני הישיבה. יש בתוכנו רבים הפועלים גדולות אצל ההמונים. על מדת הירידה אל העם אפשר היה לדון לגופו של ענין. אולם למרבה הצער, מה שבתוך השורות ומה שביניהן, עלול להותיר רושם עמוק – מוטעה – על השקפתם של "אנשי הגטו", כפי שהיא מצטיירת לעיני הקורא. פרט לנקודות שיפורטו להלן, נמתחת הבקורת לא מתוך הערכה אובייקטיבית וגישה מציאותית למצבם ועמדתם של שני המחנות, אלא מתוך הערכת מצב שלילית, בקרב המחנה האחד, לעומת דאגה אבהית סוחפת לגורל המחנה האחר, המתואר ברכות של קטיפה, כהמון צמא רוח, הנדחף בכוח אדישותנו לזרועות החידלון ושקיעת הנפש.

במסותא מכבוד המחבר – גם אם נתעלם לרגע מן האמת על שני המחנות, ברצוני להעיר כי הבעיה והפתרון ל"איכות הסביבה", כפי שבאו לידי ביטוי פשטני מדי באותו מאמר, אינם נבחנים באספקלריה רגשית ובהשתפכות של דאגה, אלא בגדרי ההלכה – "הלכות דעות" – שהרמב"ם קבע אותן, בין השאר, בספר הלכה שהוא נר לרגלנו ומקור מים חיים ממנו דולים אנו את השקפתנו.

"דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו" וכו' (עי"ש פ"ו ה"א). ומלשונו הזהב הטהור אין מקום לספק שהפתרון לתכונת החיקוי אינה בהתמודדות ועימות, אלא דוקא במדיניות של בריחה והסתגרות. ואפילו הנביא חרד למדרגתו ואומר: "מי יתנני במדבר

מלון אורחים" (ירמיה ט, א, ע"ש). מעין זה מוצאים אנו בשלהי מסכת אבות, במעשה של רבי יוסי בן קיסמא שויתר על כל הון שבעולם כדי לגור במקום תורה. אף על פי שבאוצרות שהוצעו לו יכול היה לבנות ישיבות ולהרביץ תורה ברבים, בכל זאת העדיף הוא את הקיבוץ לצדיקים, שהוא "טוב להם". אמנם "רע לעולם" הוא, אך חז"ל כבר הדריכו אותנו ופסקו שבשאלות אשר חיי הרוח של האדם תלויים בהם, ננקט הכלל הידוע "חייך קודמים". אפילו אב חייב ע"פ דין להתעלם מבנו, כאשר אמצעי הלימוד מספיקים רק לאחד מהם. ולמעשה איני צריך לכל זה; נמצאת תחת ידי סטנוגרמה – דעת גדולים – מנאום שנשא הגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין שליט"א [זצ"ל] בעיר ואם בישראל, ובו קרא לציבור האברכים בעיר, להתבדל ולהסתגר, כחטיבה מגובשת, לבנות לעצמם חומות-רוח וליצור בכך בסיס להתחזקות הדדית פנימית.

מהו "גטו"

כותב אותן שורות, מכנה התבדלות מופנמת זו בשם "גטו". אמנם, מקום שבתוכו מתרכזת שכבה אנושית מסוימת, מכונה בשם זה. אולם, "גטו" מבטא מצב של הסתגרות כתוצאה של לחץ וכפיה מצד שלטון או חברה בעלת משקל. גם ב"רובע" איננו חיים, זהו כינוי לרובד חברתי מסוים, המרוכז מרצונו או בלחץ תנאי הסביבה, מתוך מכנה משותף חברתי, דתי או כלכלי, לתועלתו ומרצונו החופשי (את הרובע היהודי בעיר העתיקה מעולם לא כינו "גטו" והוא גם לא היה כזה). איננו נמנים על אף אחת משתי הקטגוריות הללו, מפני שאנו, מצידנו, מעוניינים היינו דוקא בהתפשטות מירבית. מאידך גיסא, החברה, לא זו בלבד שהיא אינה כופה עלינו מדעתה הסתגרות זו, אלא שהיא היתה מעוניינת דוקא להטמיע אותנו בתוכה. בד בבד איננו חיים ב"מחנים" אלא ב"מבצרים", אליהם התכנסנו מרצוננו, בהיותנו מודעים לנעשה מחוץ לגבולות עולמנו הרעיוני-תורתי.

עולם התורה והישיבות, מתואר באותו מאמר כמי שחי באידיליה היפוקרטית, שמהלכיה מונעים בכוח השעמום. למי שהווייתו היא חלק בלתי נפרד מחברה זו, ידוע היטב כי צבור זה רחוק מלהיות מופנם וצר אופק כל כך, ברם, זהו עולמם של אנשים, שלא השכילו לעכל במהירות נאותה את תהפוכות הזמן השוטפות את העולם היעף ונאלצים, מדי זריחה ושקיעה, לחדש לעצמם אמצעי הגנה ותנאים חדשים להתעלות רוחנית, בדרכים שלא כבשו להם רבותיהם, מפני שלאור המצב של אתמול לא היה צורך בהן. צבור יוצאי הישיבות ובפרט הדור היותר צעיר שבו, מהווה חברה דלילה למדי ופגיעה לא פחות, המשוועת לכל משב אויר זך – לכל טיפת חיזוק ועידוד רוחני. דור זה, הנאנק תחת עול גזירות והצרת צעדים, נלחם על ישותו המכורסמת, שחלקים ממנה מתפוררים בקצה המחנה, עם התחזקות חומות החומר הסוגרות עליו מכל צד. הגלים העכורים של השתוללות הכפירה והיצרים ברחובות קריה, מכים בו בעוז ומאיימים לעקרו מיסודו.

דור זה, הלואי שהיו לו גטאות, שהחברה הסובבת אותו היתה כופה אותו להסתגר בהם ולא היתה קוראת לו לצאת מהם ולהתערות בה. לואי היו לו חומות מגן שיוכלו לעמוד בלחץ משברי החושך, המתנפצים אל מול חופי הרוח הפרוצים. לואי לא היינו מעורבים בגוף ובדעת עם בריות שאינן עושות מעשי אדם. לואי לא היינו קונים באותה מכולת, נוסעים באותו אוטובוס וקוראים אותו עתון.

ברם, אפילו עובדות אלו עדיין אינן מהוות סיבה מספקת לחריגה מתחום חומת הקנים הרופסת, של המחנה החרדי, שאפילו היא הוקמה כדי עמל ויגיעה. להיפך, ככל שנכופף קומתנו ונניח לרוח העוועים לחלוף מעלינו, כן תקל פגיעתה. אולם ניסיון לחדור ללב ההמון עלול להשאיר אותנו בתוכו. יתכן אמנם, שיש נושאים חשובים ביותר שמחננו צריך להקדימם ולהתריע עליהם, אך השמעה מבחוץ, בנושאים כגון: צניעות וחניון הבנים, תיקונה צריך שיבוא מתוכנו – בהתחזקותנו אנו – ולא בנסינות להרגיע את הים הנגרש, כדי שבכך – אולי – נקטין את מימד פגיעתו.

כמה מהם מעוניינים בהסברה

אני נוקט בלשון של "אולי", רק מפני כבודו של הרב המחבר, אך למען האמת, איני מסכים כלל עם ההנחה, שישנם עשרות אלפים הכמהים למלה של הסברה, נוחם וליטוף רוחני. אינני מוכן לתת יד לטיפוח

האשליה, שניתן לעצור את מחול היצרים המטורף המסתחרר סביבנו וסוחף אותנו לתוכו בכוח משיכה קינטי; הכרתי תלמידי ישיבה אחדים, שאכן יצאו ללמד תועים בינה, כדי לראות במו עיניהם כיצד מתנפצת אשליה זו אל סלעי המציאות העגומה. אמנם, בסמטאות החיים האפילות שבחוץ, ישנם רבים – אך בודאי לא רבבות – המוכנים להטות אוזן ולהכיר בכך שיש למטבע החיים עוד צד, אולם נושא זה אצלם אינו אלא בגדר העשרת האינטליגנציה או עניין של הגינות חברתית ורצון לדו-קיום; דו-קיום ותו לא. להזהרות ממשית, עד כדי תמורה במהלך חייהם, אין לצפות. לכל היותר אפשר לקוות מהם ל"שב ואל תעשה" – הימנעות מתגובות שליליות לנוכח עמדתנו ואולי אפילו ליחס של כבוד, מתוך הבנה למניעינו והשקפתנו. אולם ההנחה, כאילו יש בכוחנו להביא לשינוי באורחותם ומגמתם – החומר – ולסילוק מחזות חייהם שהשפעתם נחרטת בנפשנו והם שמותירים אחריהם צלקות בל ימחו; הנחה זו אינה טעות אלא סילוף, מה עוד שהיא מתיימרת לשייך אליה "עשרות אלפים".

באשר לאחרים, ישנם רבים – אולי מאות אלפים – הכמהים ל"מלה של נוחם", אך לא במובן אליו מתכוון המחבר, אלא לנוחם של מצפונם. הם משתוקקים לשמוע מישוה – ואולי דוקא מישוה מאתנו – שיאמר להם "אע"פ שחטא ישראל הוא". הם מצפים למישוה שילאט להם "אתם בסדר", למישוה שישלך לעברם חנם אין כסף, מטבעות לשון שחוקות, כפי שעושים חוגים דתיים למחצה, לשליש ולרביע, או הדוגלים ב"אהבת ישראל", שאת פירושה אליבא דידהו לא קבלנו מרבנותנו. האחרונים ודומיהם מבקשים ואולי שלא באשמתם, להקים גשר – חד צדדי ככוון ידוע – בין דתיים לשאינם דתיים, ויש לאלו קהל מאזינים גדול למדי, הבא להתבשר "מחוויה דתית עמוקה", כדי שיוכל להפכו לאחר מכן לפרטואר פופולרי בכל מסיבת ליל שבת ובכל משתה הוללות. זהו, כאמור, קהל רבבות אשר נכונות להאזין לנו אינה ניוזנה מבקשת האמת, אלא דווקא מרצון להעמיק את שקר חייו. המון זה מבקש נוחם במחשבה שיש לו קשר לדת, כמו אותה נערה חילונית שאמרה לא מכבר מעל גלי האתר, שהיא קבלה בביתה חינוך דתי, והראיה – אביה נהג לקדש על היין מדי ליל שבת... אך גם ציבור זה קטן, יחסית, לעומת אותם מאות אלפים, שאינם מוכנים להניח לנו אפילו לדגדג קלות את שריון החומר בתוכו הם מכונסים.

יש, אך הם מעטים, שלא אבדה תקותם והם מנסים או מחכים שימצאו אותם אלו שבידם להציג את האמת בפניהם. מי שנתנסה כבר בפעילות דתית יודע היטב, שלעולם אין לנחש מי הוא מי. צבור זה קטן, אלא שמחבר המאמר הרחיבו בזכויות המגדלת של תלישותו ממצאות זו ונתפס, למרבה הצער, לאשליה הרווחת ששיממון הרחוב משווע למים חיים. חוששני מאד שהמציאות מעידה על כך, שהרחוב מאכלס אטדים שהסכינו להסתגל לתנאי הצחיחות במדבר הרוח של חייהם. אך אין זאת אומרת שאיננו מרחמים עליהם ולא דוקא הטובים שבנו. אולם יחסינו, למעשה, מקורו בתורת רבותינו שחינכונו להתרחקות ממקום הנסיון ובמקום ששכיח הזיקא עאכו"כ. ישראל במדבר למדו פרק זה מתוך שלא "נחם אלקים דרך ארץ פלשתים וכו' כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה". וכבר הורונו חז"ל, שהעובר על שפת הנהר במקום שנשים יושבות על הכביסה, אע"פ שעוצם עיניו רשע הוא...

אולם לימוד זכות יש לי על הרב המחבר, כי פרט לרמז דק אחד הגורס זאת, הוא אינו מטיף להתקרבות של ממש, אלא לקרוב דעת – מרחוק – ע"י פרסומים שונים.

ברם, צר לי לגלות לו, שמציאות כזו כמעט שאינה קיימת ולמעשה, כמעט שאינה אפשרית. ומדוע? מפני שאי אפשר לפרסם מעל דפי העיתונים חומר, מתוך הנחה שרק אנשים מסווגים קוראים אותו ומעוניינים בו. הנסיון מוכיח, שבחומר זה מעוניינים דווקא אלמנטים אנטי דתיים, המנצלים פרסומים אלו כדי לנגח בהם את מחננו, במטרה לטשטש את מובנם ולעורר רגשות שליליים כלפינו. תמיד ימצא מישוה שיטרח להגיב בלשון חריפה, פחות או יותר, ולשרבב לתוך דבריו נקודות רגישות שאינן דווקא מן העניין הנדון. אפילו נושא של חולין, כמו השבתת הרכב יום בשבוע, סחף לחללו מאמרים של קוראי עתון נזעמים, שדרשו מהדתיים להשבית רכבם יום נוסף, פרט לשבת, בה אינם נוסעים בלאו הכי... אותם "מכתבים למערכת" רמזו, שאי היענותנו לרעיון זה, אינה אלא פרט נוסף במערכת מקיפה של "טפילות", "התחמקות מאחריות" ו"אי נשיאה בעול", המאפיינת את תדמיתנו. לחיזוק דבריהם הזכירו שאיננו משרתים בצבא, שאנו מונעים את קידום המשק, בשעת חרום כזו, בהתריענו על חילול השבת במפעלים

וכהנה וכהנה... זכורה לי פרשה נוספת, שתחילתה בפרסום דברי-תום, חמים וכנים, בעניין "כל ישראל ערבים זה לזה", במהלך מלחמת ההתשה בסואץ. סופה של הפרשה בהתנצחות צבורית רבת היקף, מעל דפי העתונים וגלי האתר, שבראשה עמדה אחת משרות הממשלה דהשתא, אשר זיכתה את המאמר בתגובה, בנוסח: "מחיר הדבר שישנם בתוכנו אנשים המתכוונים להטיל פחד ומורך בלב העם, תוך שמוש מסולף בפתגמים, הקוראים – במקורם – לקיום מערכת יחסים חברתיים ולעזרה הדדית בין אדם לחברו"... הסך הכל של הפרשה הסתכם בכך. שאיש מאתנו לא טרח להבהיר לחברת הכנסת דאז, ש"כשלו איש באחיו – איש בחטאו של אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה לזה"... המציאות הוכיחה, שתמיד צצים פרובוקטורים ומהרסים שענין אחד להם – לסלף את האמת ולהעלימה מעיני הקהל.

פרט למלחמת דעות זו, שבקושי אפשר שלא לכוונתה "עיונות פנים אל פנים" ופרט לעובדה, שקיימים מספיק אנשים המשתדלים שיגיעתנו לריק תהיה, קיימת תופעה נוספת, שהיא תוצאה ישירה של אותם פרסומים, כוונתי לסימפוזיונים למיניהם, שכל פולמוס אקטואלי הוא אביהם מולידם. שלשה מנושאי ויכוחים כאלה זכורים לי היטב: כפיה דתית, גיוס בני-הישיבות ונתוחי מתים, ויכולני לגלות לכבוד הרב מילשטיין, שמפגשים בהם אני נוכחתי לא העמיד המחנה שכנגד באי כוח, המשתייכים לסוג אותו מתאר המחבר כצמא דעת וכמה לליטוף רוחני, אלא דווקא את אלו אשר שמו להם מטרה, להכות באגרופ רשע את כל הקדוש, הנעלה והיקר לנו. מאידך, אם נמנע מלהיות שותפים בוויכוחים מעין אלו, יאשימונו בהתחמקות ובבריחה מן ה"אמת". אותם מארגני המפגשים, בין אם הם מחרחרי ריב ובין אם כוונותיהם טובות, אינם מבינים את הסתייגותנו משמיעת דברי בלע ונאצה כלפי שמיא ר"ל. הם אינם מסוגלים למשש את רכותם הרגישה של נימי הנפש, שדברי חרוף אלו עלולים לקרעם וכבר היו דברים מעולם.

גם גדולי ישראל רחשו מהתנצחויות אלו וחרדו כאשר עמד להסתלק מן העולם מי שבמיוחד מוכשר היה לנהל מלחמת דעות. לאפוקי מטעות יש להעיר שתלמוד תורה המביא לידי "דע מה שתשיב לאפיקורוס", נמצא רק במדרגות הגבוהות יותר של "מילי דחסידותא" המובאים במסכת אבות (לפי דעת רוב הראשונים).

ואפילו אם נניח שבתוך מחננו אכן מתהלכים כאלו המסוגלים לנהל מערכת הסברה יסודית ומקיפה, אין הם חייבים להיות דוקא אלו שפרסמו את החומר, שכבוד הרב מילשטיין דורש, לחילופין, להמירו.

מה שמתמיה בכל הענין הוא, שכבוד המחבר, שאני מכבדו, מוקירו ומכירו כאיש רוח מובהק, החטיא בדבריו את הנקודה השורשית. מחבר המאמר מתמצא היטב בטיב הלך הרוח של עולם הישיבות ולמרות זאת פונה לכיוונים בלתי נכונים. הוא אינו קורא למחנכי הדור לעשות הכל כדי לטפח כשרונות – אפילו של יחידי סגולה – שיוכשרו להתמודדות רעיונית עם נושאי הרוח (תרתי משמע) של השעה, שיוכשרו להיות לנו לפה, לשקף את עמדתנו ולהשריש אמת בראש חוצות. בעל המאמר אינו פונה לעסקנים ונבחרי הצבור, להניח לחיכוכים קטנוניים ולתת דעתם להפצת דעת-קודש, באמצעים הלא דלים העומדים לרשותם. כותב אותן שורות, קורא דוקא לבני הישיבות שתורתם אומנותם, שלא לנער חוצנם, מן האחריות לנעשה מחוץ לחומות מבצרם (שאינו קיים, לצערנו), להכיר את המציאות (שאינה משתקפת באותו מאמר), לא להתפס לתסביך גדלות, לדעת שגם בתוכם לא הכל שפיר ו... לכן לא לחזק את עצמם, אלא לישר באמצעיהם הדלים את אלו, שמציאותם ונוכחותם בקרבם הולידו את שורש הרע, המשחית חלקות קודש בתחומם.

ואגב, טוב היה לו מפרסם המאמר, היה מנצל את האפשרות להקנות דעת, בפרסום מאמרים מעל דפי העתונים, כדי להפיץ – כיד כשרונו הספרותי וכישוריו בשדה הרעיון – מאמרי הסברה מושכי לבבות, במקום לשלוח חיצו לעג מרירים באלו שתורתם היא סוד קיומנו, שורש הוויתנו ושזכותם – ורק בזכותם חוקות שמים וארץ אינם שובתים...

נר לדוד – גליון 42 כ"ו אדר תש"פ

בס"ד

ימים נוראים אלו אותם אנו חווים היום כאשר מחוץ תשכל ותדבק רח"ל החרב בדמות הנגיף, ומחדרים אימה – בהם מתבודדים מרצון ומהכרח, בהם מתרחקים מחברת בני אדם, להיות כל איש בודד בביתו, ומרוחק מבני עמו, לא זכורים דוגמתם בעשרות השנים האחרונות ואף למעלה מכך.

לפיכך לא קל היה למצוא מאמר מאוצר מאמריו של רבי דוד זריצקי זצ"ל שיבטא במשהו את אשר היה הוא מעלה בעטו בתקופה שכזו, לעורר ולהבהיר את ההשקפה התורנית הבהירה בה עלינו להתבונן במצב, ולהביט בה בעיניים פקוחות ונכונות.

מאמר היכול לשקף במידת מה את הימים הללו מצאנו במאמר "ימי אמונה ובטחון" אותו כתב הסופר בימי החרדה והמתח של ערב מלחמת ששת הימים, בשעה שהישוב בארץ ישראל היה שרוי בפחד מפני הבאות.

קטעים שלמים מתוך מאמר זה, בהשמטת המאפיינים שהיו נכונים לשעתם, היו יכולים בהחלט להתפרסם גם בימים אלו.

נקוה ונתפלל ונזעק אל ה' שכמו באותם הימים, גם בימינו אלו נראה נסים גלויים ומתוך צרה ימציאנו פדות ורווחה וישועה גדולה.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

ימי אמונה ובטחון

אנו העם היחידי שחתמנו על שטרות. לפני הרבה אלפי שנים היה הדבר, אז עמדנו מלוכדים, "כאיש אחד בלב אחד", כדי לשמוע את התנאים.

הבטיחו לנו להיות עם נצחי. הבטיחו לנו לתת לנו אפשרות להיות עם קדוש. הבטיחו לנו לחשל אותנו בכוח לעמוד בסבל – יותר מאשר כל עם אחר עלי אדמות. ועוד הבטיחו לנו שלא יקום עם סגולה כעמנו, לא יקום ולא יהיה.

ויחד עם כל ההבטחות הללו הטילו עלינו עול יקר וכבד מאוד —

— תרי"ג מצוות. כל התורה כולה.

אלה היו התנאים שהציגו לנו —

קבלנו אותם. אמרנו פה אחד: נעשה ונשמע.

חתמנו על שטרות. בשעה שחותמים על שטר אין הדבר כה קשה, אולם כאשר מציגים בפניך את השטר לפרעון עם סכום גדול שיש לפרוע, קשה הדבר.

ואנו משלמים שטרות מאז, מאז אותו יום גדול, כשעוף לא צייץ, כשכל העולם עמד דום למשמע הדברים שנאמרו – אנו משלמים את השטרות. חובות גדולים אנו חייבים, ובכל דור ודור אנו משלמים חובות, והשטרות הנפרעים חוזרים לבעל השטר.

וגם היום אנו ממשיכים לשלם את השטרות.

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

והיה זה שטר חשוב מאוד ששילמנו לפני תקופה קצרה, יחסית, שטר שחתמנו את שמנו בדם של מיליונים, אולם השטר נפרע בזמנו, שכן הפנקס נשאר תמיד פתוח, והיד – ידינו, תמיד כותבת, רושמת כל פרט לזכות או לחובה, והנה ניתוספו שנים על שנים, תקופה אמנם קצרה יחסית, אולם השנים הללו נתארכו עקב השטרות שהועמדו לפנינו לפרעון, כי נקפו על חשבונו הרבה חובות, כידוע.

וגם עכשיו בימים קשים אלה – אנו נקראים לשלם שטרות.

ושום אגירת מזון לא תועיל, ושום כוחות של פלדה, ברזל או ניקל – יהיה בהם כדי לפרוע את השטר, ושום ריצה על פני בירות העולם בתחנונים ובאימים – לא תועיל, כי בעל השטר אינו מבקש זאת. הוא מבקש כי השטר יפרע במזומנים.

ויש באפשרותנו לשלם ללא קושי, אלא אם כן נסכים שיפרעו אותו על ידי הוצאה לפועל. וי לנו מההוצאה לפועל, היא כבר גבתה מאתנו שטרות בדרכים איומות, עדיין אנו מרגישים בכך.

שמא תאמרו: וכל כך למה? והיכן השטרות של העמים האחרים, ולמה אנו נשארים תמיד בעלי חוב, בשעה שאחרים פורעים שטרותיהם הקטנים ללא קשיים — —

זוהי התחייבותנו. אלה שפרעו את השטרות, כבר נתחסלו. לא במלחמות, לא בפרעות. המצרים אינם מצרים, הסורים אינם סורים, הירדנים אינם ירדנים ואף הפלשתינאים – אינם פלשתינאים כלל. כמעט ואין אומה בעולם שהיא אותה האומה כפי שהיתה לפני שלושת או ארבעת אלפים שנה.

ואנו – יהודים, כפי שהיינו בעת חתימת השטר, אותה חתימה שלנו, בעברית, אותו השם נשאר לנו, אותה ארץ, אותם שמים, אותם הפנים, קלסתר הצורה שלנו נשאר בדיוק כפי שהיה לפני חמשת אלפי שנה, לא עלה בידי הרוצחים לרוצחו, בידי המשמידים – להשמידו, בידי השכלתנים להבין אותו לאשורו, וכל אחד הבין אותו אחרת, וכל אחד דרש מאתנו משהו שהוא עצמו לא ידע מהו, וכיצד לוקחים את זה מאתנו.

וגם עכשיו, רבותי, גם עכשיו מבקשים מאתנו משהו, ואף אחד אינו מבין כי מאתנו אי אפשר לקחת מאומה, אם אין אנו רוצים ליתן. כל צעד שאנו עושים – הוא נס גלוי, כל צרה הבאה עלינו ח"ו – כבר נרשמה בספר הדורות, ואין חדש בשמי הצרות שלנו, כי כל צרה שבאה עלינו בכל הימים, היתה תמיד מלווה בנסים גדולים, רבותינו ראו את הנסים עוד בטרם תבוא הצרה, קטני האמונה, ראו את הנסים רק זמן רב לאחר שהם התרחשו.

***

התקופה שלנו – אין כמוה לאגירת בטחון ואמונה.

כי מי שאמונה בלבו, ושכל בקדקדו, מסתכל על המתרחש, לא רק בשבועות האחרונים אלא במשך כל התקופה שלאחרי השואה – בעינים שונות. יש המסתכל באדישות, אדם כזה לא איכפת לו אם יורקים בפניו או מציגים אותו ערום ברחובה של עיר, יש המסתכל מתוך תמהון, הוא ראוי שישים אל לבו ואז ימצא, כי לא עבר עלינו יום אחד ללא נס גלוי, אלא שכבר אמר ה"חפץ חיים" על פרשת בחוקותי, כי ישנם אנשים האוטמים אזניהם ומסרבים לשמוע את דברי התוכחה שבפרשה זו, בעיירות הגולה נטלו העניים כסף כדי לעלות לתורה לתוכחה, כיום נוהגים שהקורא בתורה לוקח לעצמו את העליה לתוכחה, אולם אומר ה"ח צוק"ל, משולים אנשים לאותו אדם שביקש לדעת את הדרך למקום פלוני, אמרו לו את הדרך והזהירוהו שהיא מלאה קוצים, נחשים וכל מיני חיות רעות.

מה עשה אותו אדם? נטל מטפחת ושם אותה על עיניו לבל יראה את הסכנות האורבות לו בדרך.

***

כך, אנשים כאלה נמצאים, החושבים כי אם הם יסיחו דעתם מן הסכנות האורבות לנו, ינצלו מהן, והרי זו טיפשות. אלה המסרבים לראות את הנסים וללמוד מהם, אלה הרואים בכל מה שקרה עד היום – דברים שהתגלגלו לפי לוח זמנים, לפי דרישת או סירוב האו"ם, לפי תוקפנותה או רצונה הטוב של המדינה הקומוניסטית הזו או האחרת, אלה שעדיין לא למדו לראות את האמת בנוגע לעמנו תמיד, בכל תקופה ועד היום, יום שני או שלישי בשבת פרשת במדבר – לשווא הם סובלים, לשווא הם עומדים בחזית, לשווא הם טורחים להבין את המעצמות או את האו"ם ומזכירו.

אם אין אדם נוקף אצבעו למטה עד שמכריזין עליו מלמעלה, הרי שלא האו"ם וכל שכן שלא מזכירו הבורמני, לא נאצר – תלמידו של היטלר ולא האחרים העומדים עלינו מבינים אותנו, הם כלל אינם מבינים אותנו, הם רק יודעים לפי השם "ישראל" או "יהודי" אולם מלים אלה הן נבובות וללא כל משמעות אם אין יורדים לעומקם של המושגים הללו, והרי הם, כל עמי העולם, אינם יודעים על השטרות שעלינו לשלם בבל תקופה ותקופה, הם חושבים שזו ישראל הלוחמת, שזו ישראל המבקשת מעבר במיצרי טיראן, שזו ישראל הצועקת – ולא היא —

— השטר הונח על השולחן לפנינו ואנו חייבים לפורעו באיזו צורה שהיא.

ואם לא נפרע אותו בתשובה ומעשים טובים, נפרע אותו, לפי דעת הטפשים באמצעות האו"ם. נתרגש אם מזכיר האו"ם רימה אותנו נתרגש כשכוחות מצרים גירשו את חיילי האו"ם, נתרגש מדבריו של השליט הקומוניסטי, שתפקידו לערער את העולם תמיד —

ואף אחד מאומות העולם אינו יודע כי אילו רצינו באמת, לא היינו נזקקים לכל הטראסק הזה, היינו לועגים לאו"ם ולמוסדותיו, שלא נבראו אלא לסמא את העיניים, היינו צוחקים מכל השתדלנות הזו ומכל ה"טובות" וה"ידידות" שעמים רבים מביעים כלפינו ומוכנים לגמול לנו בכל עת צרה וצוקה. כי הנה העמים כולם כבר גמלו לנו, לפני קרוב לשלושים שנה, כולם גמלו לנו, כל אחד לפי דרכו ותכונתו, כל אחד לפי יכולתו או אי יכולתו.

אף אחד אינו חייב לנו, כי לא הוא אשר הציג את השטר לפירעון.

אולם עלינו לדעת היום, מחר ולאחר זמן, כי אין אנו חייבים למישהו כלום, זה שאנו חייבים לו – יפרע את השטר בדרכים הידועות רק לו.

משום כך: אין כתקופה שלנו – לאגירת אמונה ובטחון.

המודיע. כ"ג אייר תשכ"ז

שורות חרישיות

קול הדממה

— השמעת פעם את קול הדממה?

בשעה שלא נשאר לך כלום מלבד חייך השוממים, בשעה שהפער בינך לבין תקוותך התרחב עד לבלי השיג – היא באה, וקולה – קולך, והיא מבינה אותך יותר מאשר מישהו אחר בחיים מסוגל להבינך.

אין הליטוף שלה כליטוף דומית הליל, אין קולה כקול פעמי הליל על פני רסיסי הטל ואין היא מבריקה בשלוותה כצהרי בוקר — — —

היא שקטה כמחשבת הזקן, פורשת את כפיה עליך כאם על בנה יחידה, כי אין לדממה בכל העולם כלום מלבדך, ברגע זה.

היא מחפשת אותך משום שגם היא בודדה כמוך וגם לה לא נשאר כלום בהוויתה מלבד המקום הקטן בלבך. אין היא באה לפתע כמו שלוות השמחה ואין היא מתדפקת על דלת ביתך כחיי העושר או העוני, היא מרגישה כי גינוני דמותה נחרתים לפניך – והנה היא ישנה.

פניה – פניך האמיתיים שלא שזפתם עין השחקנות השולטת בך מן הבוקר עד הערב, אין היא דורשת ממך כלום והיא נותנת לך את הכל, את הדממה רווית הנצחיות שבה ערגת אליה ולא ידעת כיצד מגיעים אליה. ופתאום הנך מרגיש והנה יש לך הכל, הוויתך דחוסה בהווית הדממה, אין לך צורך בשום נדנד אבר, הכל מוכן לפניך כאשר מוכן היקום לשלוות האין סוף.

ואתה יחד אתה יוצא על פני תבל שנברא זה עתה בשבילך מחדש.

אני יודע, כי צר לך המקום בעולם. באשר הוא מתחיל בקדקדך ומסתיים בכף רגלך, אולם גם לדומיה צר המקום, ומשום כך היא נודדת ממקום למקום, מפסגת ההר לתהום העמק, לך אחריה אולי תמצא בפעמי רגליה מקום לנוח.

לפעמים אתה יושב ליד החלון ומביט ישר לעיני הגשם הטרוטות, הוא יורד ויורד וכל טיפה מגלה לפני כל העולם את הדומיה, וכשיורד שלג מיד הוא מתחבק עם הדממה, כי שניהם מלאי עצב כמוך. חתור נא לקראתם, התערב בדומיית העצב השוררת בהם, אולי אז ירווח לך.

— השמעת פעם את קול הדממה הבוקע ועולה מתהומות ים?

זהו רשרוש הכלבים של הים.

— השמעת פעם את קול הדממה הבוקע מן היער בסערה?

זהו קול המיית השרשים של עצי היער.

— השמעת פעם את קול הדממה הבוקעת ועולה מעובי האדמה?

זהו קולו של האדם הנרקב באדמה. הוא רוצה לספר לך על הרקבון השוכן באדם בכל מקום שאין הדממה שוררת בו.

ואתה, ביחד עם הרקבון צועד על פני תבל שנברא בשבילך כל רגע מחדש.

המודיע, י"ט אדר תשט"ז

נר לדוד – גליון 43

כ"ט ניסן תש"פ

בס"ד

בגליון הנוכחי סיפור עם ניחוח פסח, שנכתב על ידי הסופר בגליון 'דער אידישע היים' שהיה יוצא מדי פעם בארה"ב.

הסיפור שנכתב ככל הנראה מתוך חוויה אישית, התרחש בשנות המלחמה לאחר היציאה מסיביר, בשעה שהסופר נדד בארצות שונות ומשונות בירכתי רוסיה, וארצות אסיה.

הסיפור נכתב ביידיש, ותורגם עתה לראשונה על ידי המערכת.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

פגישה עם אליהו

הנביא

~ סיפור ~

אתם בודאי כבר מבינים לבד, כיצד ימשיך הסיפור, 'לפתע פתאום נפתחה הדלת ומי נכנס?... אבל מוטב לספר את הסיפור כולו אט אט, וכדאי לכם להקשיב.

* * *

מהו 'חומעה', היודעים אתם?

אתם, מפונקי הדעת, שעל שולחנכם עולה מדי יום לחמניה טריה עם קובית חמאה ולאחריה כוס קפה מזוג בחלב צח, אינכם יכולים להבין מהו 'חומעה'. אבל לנו, שמזוננו הדל באותה העת היה חתיכת לחם מקמח תפוחי אדמה, לאחר עבודת פרך המפרכת את הגוף ומתישה את הנפש, וגם זה רק אחת לשלושה ימים, היה זה אושר גדול להשיג תמורת שני רובלים, דוקא בערב פסח, עלי חומעה ירוקים וארוכים, חמצמצים וריחניים, מחיה נפשות ממש!

אצלנו בבית היו רגילים לעשות מהם תבשיל בשם "שטשאוו-בארשט", עם מעט חומץ וביצה קשה מגורדת, וקצת שמנת מלמעלה. היה זה מעדן מלכים ממש.

באותו ערב פסח, כשקמח לא היה בנמצא ת"ק פרסה על ת"ק פרסה, ועל מצה לא ניתן היה אפילו לחלום, הרי שהדבר היחיד שברואים כמוני היו יכולים לעשות בשביל לקיים את מצות היום הוא – לא לאכול חמץ. את פתקי המזון של שלושת חתיכות הלחם שהייתי אמור לקבל בשמונת ימי הפסח, הטמנתי ושמרתי לאחרי פסח, ולפסח קניתי בשתי רובל, את העלים הירוקים הללו.

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

בימים טובים, ואולי גם בימים טובים פחות, כשהרעב היה מציק עד מאד, ניתן היה לבלוע עלה חומעה שלם בבת-אחת, כך סתם, מהיד לפה, אולם התגובה המיידית היתה כאבי בטן. אני הקטן נהגתי לאסוף מעט עצים ולבשל את העלים במים. המים היו הופכים את צבעם לירוק ולריח שלהם היה ניחוח של שדה ושל יער, ריח זה כשלעצמו בכוחו לערפל את הראש מרוב חשק.

אבל 'סדר' צריך לעשות, בין אם יש מצה ובין אם היא איננה, ומה שאני זוכר מן ההגדה בעל פה הרי צריך לומר.

יושב אני בבקתתי, שכל כולה אינה אלא חימר מעורב במעט קש ותבן, ממש כמו במצרים. בקתה עלובה שהיתה קורסת עלינו מכל גשם שירד, וכל פעם היה צריך לבנותה מחדש. ישוב אני כך בבקתה, ל'סדר' מדומה, חושך ועלטה מסביבי, גם זה כמו במצרים, רק עיניים חצי-מתות של ג'ק עובר אורח הביטו בי בקושי, אבל בשביל מצב ה'חרות' שלי, גם בזה היה די, העיקר שאת מה שהייתי צריך לראות, ראיתי.

ולראות, יקירי, ראיתי, הרבה דברים. שתי ערמות קטנות של עלים ירקרקים מארכים ומקומטים שכבר החלו לכמוש בצדדים, היו לפני, ושתי הערמות הללו ספרו לי והזכירו לי כל כך הרבה דברים. בעיניהם הירוקות הכהות, הם הביטו בי השדוף והצנום, בעל העיניים הרעבות, הידים הרעבות וגם הרגלים, בקיצור עם רמ"ח איברים מורעבים עד היסוד, הביטו בי והזכירו לי...

שפעם...

אבל למה אני צריך להלאות אתכם עם זכרונותי הרעבים, עם דמעה קטנה או גדולה, ועם חיוך, אמיתי או מזויף, שיוצא מתוך הרעב עצמו.

ישבתי כך ואמרתי מה שזכרתי בעל פה מן ההגדה. אני יודע למה חלקתי את העלים לשתי ערמות, זה לא היה לאכילה, בשביל האוכל היה לי סיר עם עלי חומעה מבושלים, כל תפקידם לא היה אלא בשביל שאומר עליהם את ההגדה.

כזה מן שגעון היה זה – משהו הרי צריך להיות מונח על שולחן הסדר...

כשאני אומר "על שולחן", אין זה אלא ביטוי בעלמא. היה זה על הרצפה, על רצפת החמר. איפה שולחן, מה שולחן, מתי שולחן, מה, אני רוטשילד?....

אולי יוצאים איתן ידי חובת מרור, או כרפס, "האדמה" זה בודאי. מילא, לכל הפחות, קיימתי מצוה אחת. אפילו שמרור בזמן הזה דרבנן, כידוע לכם, מכל מקום המרור שלי היה ממש מדאורייתא, אם אתם מתירים לי לומר דבר שכזה.

סיימתי לומר את כל מה שידעתי, וכבר הגעתי לשולחן עורך, כשברצוני לגשת ל'סעודה' הערבה הממתינה לי להשיב את ליבי, ה'שטשאו-בארשט' המלכותי.

ופתאום, נפתחה הדלת.... 'הדלת', מה אני שח? איך בכלל הגיעה דלת, לבקתה העלובה שלי? לא. פתאום, הופיע אדם בפתח הבקתה, כפוף מעט, מחמת קומתו הגבוהה. בחושך למחצה, ששרר בבקתה, הוא נדמה כתמרור רחב ממדים, כשראשו הגדול תקוע מקדימה וכמעט ונופל עלי.

הולכים שוב לאסור אותי – עברה בי מחשבה מיידית – מדוע? מה עשיתי? אבל בימים אלו לא היה זמן לחשוב מדוע. מה לקחת עמי, לא היה לי, התרוממתי והייתי מוכן ללכת עמו לאן שיקחני.

אתה – בקעו המילים מתוך ראשו הגדול בשאגה – אתה, יושב לבדך וזולל? הא?!?!?

התיישבתי בחזרה, רגלי עדיין חלשות היו ובחילה-רעבונית שוטטה בין ירכתי מעי הצמוקות.

- לא, השבתי, אני עומד לאכול עכשיו בורשט, מעלי חומעה, זהו כל מאכלי. יותר מזה אין לי מאומה, וגם זה עלה לי שני רובלים שלמים.

עכשיו ראיתי את כולו, הוא כבר ניצב במלואו בתוך הבקתה, עומד על רגליו העצומות, התקועות בתוך מכנסים רחבים שכמותן טרם ראיתי. מגפיו הענקיות המקושטות בקרסי מתכת בוהקים, הבזיקו למולי בחשיכה, ורעמת שעריו האדירה התחככה בתקרת החימר של הבקתה הקטנה. בידו האחת אחז שק גדול למדי, ובידו השנייה החזיק בכובעו הגדול, והכה עמו, איני יודע מדוע, על פניו, ובעיניו החודרות הביט בי ארוכות.

- מדוע אינך הולך לישון? אתה נראה עייף מאד. כולך רועד. האם אתה מתירא ממני? אינני מ"הם" – אמר בחיוך רחב שבצבץ מתחת לשפמו שהצהיב מרוב טבק.

- אצלי היום חג – נפלט מפי מבלי רצון.

- חג? – שאל, איזה חג הוא זה, אתה יהודי?

- אכן, היום בערב מתחיל חג הפסח – עניתי – וכל היהודים בכל מקום שהוא מסבים סביב שולחנות מעוטרים, ומספרים זה לזה כיצד נהיינו לעם.

- כי... כי... כי... החל צוחק בצחוק מטלטל – איזה דבר יפה זה לספר כיצד נהיה עם. כיצד נהיה עם רוסי או אוקראיני או טורקי או טטרי, יודעים הם? א-ח-ח, זה הרי דבר נאה. נו, האם כבר סיפרת למישהו היום? ואמור לי, האם מוכרחים תוך כדי הסיפור לאכול עלי חומעה?

- לא, השבתי, סיפרתי לעצמי, כדי שאני לא אשכח, כאן בקברון שלי, שאני יהודי וש... אבל זה מיותר, האם רצית משהו?

- לא, אני נמצא בדרכי לביתי מבית החרושת, אני מנהל המכירות במפעל הפלדה הגדול כאן, והנה רואה אני אדם קטן, בתוך בקתה עלובה, מתנועע הלך ושוב, מי הוא יכול להיות? חשבתי לעצמי, או משוגע או סתם חולה נפש...

הוא נותר דומם לרגע, כפוף כגיבן מתחת לתקרת החימר הנמוכה, ופתאום ננער ואמר:

- אתה יכול לתת לי מעט מהבורשט?

הוא הביט בהבעת הפליאה שהשתלטה על פני – מנהל המכירות של מפעל הפלדה אינו צריך את מעט הבורשט הירקרק, מזון הרעבים, שאפשר לרכשו בעבור כמה קופיקות בודדות. אבל הייתי עייף ונפחד, הסטתי אליו את קערת הבורשט, ואמרתי:

- אכול כפי רצונך, בין כה וכה אשאר רעב-מת כשהייתי.

- כבר זמן רב לא אכלת?

- כמעט שנתיים.

- אל תלעג לי, אני שואל ברצינות.

- כמעט שלשה ימים. לפני שלשה ימים, בשעה שש בערב, גנבתי סלק מהמפעל בו אני עובד, ומיד בלעתיהו אל תוכי.

- ולחם?

- אסור לנו לאכול לחם בשמונת הימים של החג הזה – ספרתי לו, בחשבי שממילא שום דבר כבר לא יכול לקרות לי מזה.

- אז מה תאכל?

- עלי חומעה בשווי שתי רובל – השבתי לאטי.

- אתה תמות מזה.

- יתכן שכן ויתכן שלא. לפי מידת השכל, הייתי אמור למות כבר מזה זמן רב. רואה אתה, אני עדיין חי, ואני רוצה הערב לאכול מהבורשט שלי ביחד איתך אם אמצא חן בעיניך.

התיישב הוא למולי על הארץ, כך שכל הבקתה הקטנה התמלאה ממנו. ריח עז של טבק איכותי נדף מגופו הגדול וטיפות זעה בצבצו על מצחו הרחב. הוא נטל את הקערה בידי הגדולות, קירבה לשפתיו, ובבת אחת לגם את כל תכולת הקערה אל קרבו. תוך מבט חד אל תוך עיני הוריד את הקערה לאט לאט אל הרצפה.

- עכשיו אתה בודאי תמות מרעב.

- למות, אני בודאי אמות - עניתי שוב בשלוה, אבל אם מרעב או ממשוה אחר את זה יודע רק ה' לבדו.

- ה' אתה אומר? זה שעשה אתכם לעם, לפי מה שאתם אומרים?

- כ-כ-כ-נ! - אמרתי ושוב: כ-כ-כ-נ! מה כבר יכול להיות לי? חשבתי.

הוא התרומם מרצו, ונחבט בראשו מהתקרה, הוא גרד את המכה בעודו עומד כפוף, נטל את שקו אותו לא הניח מידו אף לא לרגע אחד, הניח אותו למולי ואמר:

- זה חלקי מהשבועיים האחרונים, קח את זה, אני כבר אסתדר. אתה מבין? אדם שמוכן למות בשביל האידיאל שלו, שווה מעט מזון, לתקופת-מה זה יספיק לך.

הוא התנדף מהבקתה כל כך מהר, שלא היה סיפק בידי לראות לאן הוא הלך. מהירות עצומה יחסית לגוף הגדול שלו. כשיצאתי לרדוף אחריו, מצאתי רק את הלבנה צוחקת עלי בצחוק גדול.

לא, לא, היא לא לעגה. היא צחקה צחוק של הנאה ושל סקרנות, כאשר היא ואני הבטנו יחדיו בתוך השק שנותר על שולחני.

היה שם, שמעו היטב ותאמינו למה שאוזניכם תשמענה, היה שם... אני חושש שלא תאמינו לי, היה שם.. עצרו את נשימתכם, היה שם... גן עדן כפשוטו, היה שם... אוצר שאי אפשר להעריכו בממון...

א... א... אולי שלש קילו אורז, (מוצר שלא ניתן להשיגו בשוק הרגיל, בשוק השחור מחירו כאלף רובל לקילו!!!) כמה קילו קמח תירס, שקיק של סוכר לבן (אולי חצי קילו או יותר), ושקיק "אורוק" (אפרסקים מיובשים)...

והעיקר - שמעו היטב ותפסו את ראשכם בחזקה - לא היה בשק אף לא טיפה אחת של חמץ...

מ—או—מ—ה!!!

* * *

מה אמרתי לכם? ראיתי את אליהו הנביא, נכון?

...פתאום נפתחה הדלת, לא, לא, מהיכן היה לי דלת? מן פתח היה זה, ובתוך הפתח הזה לפתע פתאום הופיע...

נו, אמרו נא לי אתם בעצמכם, האם זה לא היה אליהו הנביא?

זכור לטוב! עד היום אני זוכר אותו היטב היטב.

דער אידישע היים. ניסן תשל"ו

נר לדוד – גליון 44

ערב ר"ח סיון תש"פ

בס"ד

כולנו - בני הגטו

~ לחודש מתן תורה ~

בוודאי חקוק עדיין בזכרונכם, אותו רגע נורא הוד, בו אנחנו שנינו, אתם ואני, נדחקנו יחדיו למרגלות הר סיני, וכל אברינו מלאו חיל ורעדה בראותנו את ההר התלוי ועומד מעל ראשינו כגיגית – זיע קל, והיינו כלא היינו.

בוודאי זוכרים אתם גם כי אנחנו, אתם ואני, הפכנו אז כולנו יחד לגוף אחד ונשמה אחת. אשר בהשמע קול צעקה מפי יהודי בירכתי תבל, בקמצ'טקה, בכיף-הורן או בהונולולו, תבקע ותעלה לעומתה, בקצה תבל שמנגד, צעקה מפי יהודי אחר מבלי שידע מדוע ולמה.

ובוודאי זכור לכם גם, כי באותם רגעים גדולים ידענו בתוך תוכנו, כי ברגע זה של "נעשה ונשמע" קם ונהיה על ידינו גטו ענק. באותו רגע הקפנו את עצמנו בחומה גבוהה דלתים ובריח. בכל אשר נלך או נעמוד, בכל קצוות תבל, בכל עיר ועיירה, בכל כפר, בכל מקום שאני או אתם נמצא אי-פעם, תִּטְלָטֵל, תבוא וְתִגְבֶּה סביבנו החומה. כל יושבי תבל ושוכני ארץ, אותם שהיו באותה עת או בני זמננו זה וגם לרבות את הבאים אחריהם, תמיד יורו עלינו באצבע ויאמרו:

ידיד המערכת הסופר התורני הרב שלמה הופמן שליט"א הפנה את תשומת לבנו למאמר מרתק אודות חג השבועות וקבלת התורה שהתפרסם בירחון האגודאי "דאס אידישע ווארט" שי"ל בארה"ב, ואשר גם בו היה הסופר הרב דוד זריצקי מפרסם מפרי עטו. המאמר שנכתב באידיש היה מן המאמרים האחרונים שכתב הסופר לפני פטירתו, ואם תמצוי לומר יש בו משום לשד חייו ותמצית השקפתו התורתית של הסופר.

הרב הופמן אף טרח והשקיע רבות בתרגום המאמר ובהגשתו לקורא. בינתיים נודע לנו כי למאמר זה ישנו תרגום נוסף שנעשה על ידי חתנו של הסופר הרה"ג רבי יצחק ויינשטיין שליט"א מירושלים שידיו רב לו בעריכת כתבי המחבר ותרגומם, אשר פורסם בעבר בעיתון 'המודיע'. מבין שניהם איתחדי שמעתתא ונוצק לתפארה המאמר המובא בפניכם כאן. כהקדמה למאמר הוסיף הרב הופמן כמה מילים:

כדי לרדת לעומק משמעותו ועוצמתו של מאמר זה, יש לתת את הדעת כי זריצקי לקח משהו מאוד מאוד "חי" באותם הימים. משהו שכולם נשמו אותו, חיו אותו, נתקלו בו בכל מאמר וסיפור; ספרי קהילות ותיעוד השואה לאין ספור יצאו לאור, הנצחות ומעמדי זכרון היו מעשים שבכל יום, וכו' - וניתב אותו למחזות מקוריים - והפוכים מקצה לקצה, ממה שהוא מסמל ומבטא.

כיום הגטו הוא משהו היסטורי, ובודאי לא "חי" כך שקשה לבן ימינו וזמננו לחוות את המאמר. אך כמדומה שדי בהערה זו להבין את עוצמתו של המאמר - גם אם לא נחוש בו.

*

בפני קוראינו הנאמנים מובעת בקשת מחילה על מספר טעויות לשוניות שנפלו בגליון הקודם כתוצאה מחפזון-מה. תודותינו לכל המגיבים והמעירים ולכל המשבחים והמודים.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

אלה הם אנשי הגטו, האנשים שלא רוצים לצאת מבין החומות.

ואנחנו כולנו, אתם ואני, בנינו ונכדינו עד ביאת המשיח, נאמר לעומתם: מה שאצלכם נחשב לאויר מעופש וחשוך כמו אויר הגטו, אצלנו הוא אויר טהור, אויר של חיי נצח, חיים אמיתיים, חיים של ממש.

בודאי זוכרים אתם זאת היטב, מפני שאנחנו בעצמנו, כולנו יחדיו, נצבים היינו למרגלות הר סיני, ואנחנו כולנו, אתם ואני, היו אזנינו קשובות כל אחד להרהורי לבו של חבירו, וכזה מעמד אינו יכול להשכח מן הלב בשום אופן.

את זאת מזכיר אני עתה, לקראת יום מתן תורה, כדי שחלילה לא נשכח את הגטו אפילו כדי הרף עין. עלינו להכיר את חלקו ותפקידו, ושהוא, ורק הוא, הביא אותנו למקום ולדרגה שבה אנו נמצאים היום. עלינו לדעת להעריך אותו, כי הוא, ורק הוא, הציל את חיינו, ורק הודות לחומות הברזל או האבן המקיפות את הגטו מארבעת רוחותיו נשארנו מה שאנחנו – יהודים.

ובאותה שעה נשגבה שמענו כולנו יחד את קול השם, כביכול, בקול רעם, למעלה למעלה מכל העולמות: א-נ-כ-י! צרוף של ארבע אותיות קדושות. שימו לבבכם! ארבע אותיות בלבד, ארבע אותיות המקיפות ומכילות את העולמות כולם, את עולמנו זה עם כל ההיסטוריה של האנושות כולה, העבר ההוא והעתיד, עד היום ומחר, ועד נצח סלה. ארבע אותיות שבתוכן כלולות עשרות ואלפי ומיליארדי אותיות התורה שאנחנו הוגים בה תמיד. הן הנה, האותיות הללו, הן הן הלבנים או גושי הברזל שחומות הגטו בנויות מהן.

תודה רבה לך בורא העולם על הגטו הקדוש הזה.

ב

שמא תאמרו, היתה זו קבלה שלא מדעת, שמא לא השגנו באותה עת את עומקו ורומו של ה"גטו". לא כי, יִדְעָנו היטב מה הוא פירושה של המלה הזאת "גטו", לארכו ולרחבו, לעומקו ולרומו ולכל רוחותיו. ידענו היטב שהגטו הוא גם אושוויץ וגם גן עדן; גם עשרה הרוגי מלכות וגם "קדושים תהיו"; גם פוגרומים וגם "ממלכת כהנים וגוי קדוש"; ה"גטו" הוא גם מוקדי שריפה ויסורי מוות וגם גן עדן התחתון. הגטו וגן עדן התחתון צמודים זה לזה וגם הגדר שביניהם איננה בלתי עֲבִירָה. הנה כבר היה לעולמים שאנשים מבחירי בני הגטו דילגו במהלך חייהם לתוך גן עדן התחתון ונשארו שם. אם לא היו הגטו וגן העדן התחתון תחת קורת גג אחת, ואילו היתה הגדר בלתי עֲבִירָה לחלוטין, אמרו נא אתם, האם יתכן שיהיה כדבר הזה?

מאז יומנו הראשון ב"חדר" למדנו לדעת, כי גן העדן מקומו אצלנו על השולחן, והאכילה שלנו מדי יום ביומו היא מעין האכילה מבשר שור הבר והליתן. ומי הם המלוים שלנו? הלא הם לא פחות מאשר מלאכים קדושים המלוים אותנו בכל צעד ופסיעה.

אלולא הגטו, וכי היה למלאכי מעלה עסק ודברים אתנו? האם אותם רואים ואינם נראים היו ממתנינים לנו מעבר לפתח, בשעה שאנו עסוקים בדברים מכח ההכרח האנושי? ומעל הכל זוכים אנו שהשכינה שורה בכל בית מבתינו, בכל חדר, בכל צעד ופסיעה שלנו. האם ללא סיבה אנו מקבלים את כל הכבוד הגדול הזה? לא, אין זה אלא משום שאנחנו אנשי הגטו. מפני שהעולם כולו מביט בנו בזלזול, בקנאה ובשנאה, כאומר: כלכו לכם אנשי הגטו! ומפני שאנחנו מכירים בגודל מעלתנו, ומביטים לעומתם בבוז מהול ברחמים.

המחשבה שהעולם שמבחוץ הוא זה שדחק אותנו לתוך שבילי הגטו, היא מחשבה מעוררת גיחוך. את הגטו אנחנו בעצמנו הקמנו. כאשר ידוע לכם כבר מאז, אבינו אברהם היה הראשון להקמת חומה בינו לבין העולם כולו. משום כך, אומרים חז"ל, נקרא אברהם אבינו "אברהם העברי", מפני שעוד בהיותו יחיד בעולם כולו, היה הוא מעבר מזה, הוא לבדו יהודי של הגטו, ומעבר מזה העולם כולו יושבי הפרזות אשר אין להם חומה. מיליארדים נגד אחד.

העולם כולו אינו "מסתדר" עם העם היהודי. אלפי שנים שהעולם נלחם בו, הורג אותו, מענה אותו ומגרש אותו, ותמיד הוא נשאר, בכל מקום הוא נמצא. בכל מוצאי מים הטביעו אותו, בכל להבות אש שרפו אותו, בכל עפרות תבל הטמינוהו וכסוהו. וראו איזה פלא: אברהם עודנו פה, קורן, זוהר, כמו מטאור החולף דרך כל העולמות ומאיר את החשכה.

אפשר כעת להבין כיצד לעתים כה קרובות, בכל הדורות, בשעה שהוליכו אותם לשריפה, לתליה או להריגה, היו היהודים רוקדים ושרים: **אשרינו, מה טוב חלקנו מה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו...**

היכול אי-מי להבין זאת? היכול אי-מי להכיל בקרבו את המשמעות של הרגע הנורא הזה, כאשר כובלים את היהודי ומעלים אותו על מדורת המוקד, או כאשר עומדת מולו כיתת יורים רצחנית העומדת בכל רגע לשלוח בו את חיציהם למוות וודאי, וכך הרי קרה לאסוננו פעמים כה רבות, וברגעים נוראים אלו, עומד היהודי ומזמר לעצמו: **אשרי! מה טוב חלקי ומה נעים גורלי!...**

זהו הגטו!

ג

דבר פלא הוא, פלאי פלאים, כיצד באותו גטו של עמנו, אפילו ברגעי האימה הקשים ביותר, לא עלה בדעתו של כמעט אף אחד מיושביו הרעיון הפשוט לכאורה – לצאת ממנו. הלא דלתות היציאה של הגטו פתוחות לרוחה, וכל מי שמבקש לצאת אין מי

שיעכב על ידו, ובחופש גמור יכול כל אחד לצאת ולהכנס לעולם הגדול החפשי והבטוח, שם אין מדורות אוטו-דה-פה, לא אושוויץ ולא פוגרומים, ושם מצפים ליוצאי הגטו בזרועות פתוחות ובידים מושטות:

בואו הנה, אברהמ'לה, איציקל ויאנקעלע! בואו! כל טוב מצפה לכם פה! כמעט אף אחד! הרי כמוני אתם זוכרים, כאשר הובילו אותנו בגרנדה או בסביליה אל המדורות הבוערות של האינקויזיציה, ובקשו מאתנו: אמרו רק מלה אחת, מלה אחת ויחידה. האם עלה בדעתנו אז להוציא מפינו את המלה הזאת שדרשו מאתנו? ולמה לא? הלא לא היה שם שום שוטר קצין ומושל שיעכב בעדנו מלומר הן או לאו, לבדנו היינו שם.

אלא שלא לבדנו היינו שם, יחד עמנו ניצב שם הר סיני.

הר סיני! כלומר: הגטו.

ואותם רגעי אימה ופחד הזכירו לנו את מה שמזכירות לנו כהיום הזה השעות הקדושות של הלילה כאשר אנו יושבים בבית המדרש ולומדים את התורה שניתנה לנו בהר סיני, שהגדולה שלנו היא כל כך גדולה והמעלה שלנו כל כך גבוהה שלא שייך כלל שנחוש בלחוך האש את בשרנו, מפני שהאש הזאת אינה יכולה לשרוף אותנו.

וכך זה נמשך עד היום, כן, כן, גם היום, אפילו אחרי החורבן האחרון. אותם הנושרים שנתקו את עצמם, שהרחיקו את עצמם מהר סיני. מבחינתם, זהו ניתוק זמני בלבד, ובודאי גם הם יחזרו. הריחוק הזה הוא רק בגלל שאינם יודעים, משהו הלך אצלם לאיבוד, אבל לא מפני שהם רוצים חס ושלום לברוח מהגורל היהודי. כמעט אף אחד מהם אינו רוצה בכוונה לברוח מהגטו, אדרבה, בא וראה רבים מאותם שיצאו והלכו לפני שנות דור, מחפשים היום את הדרך לחזור אל הגטו, הם מצהירים על עצמם כי הם יהודים, בשעה שהם עצמם אינם יודעים מה משמעותה של יהדות זו שהם מדברים עליה. ובחלק מן המקרים אם לא יחזרו הם, יעשו זאת יוצאי חלציהם, כח רוחני דוחף אותם לחזור מרצונם הטוב אל הגטו...

מפני שאיננו יכולים להיות ולחיות אחרת, מפני שכך נצטוינו וכך קבלנו על עצמנו בהר סיני.

דאס אידישע ווארט. אייר-סיון תשל"ח

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

גליון מיוחד לרגל יום השנה ה-42 לפטירתו

יחיאל גרנטשטיין

על קברו הרענן של רע כאח

וְאֵנִי כְּבֹר אֵינִנִּי. אֵינִנִּי עוֹד דָּוִד זְרִיצְקִי.

מִי אֶפֹּא מִתְהַלֵּךְ פֹּה?

מִצֵּבָה שֶׁל בֶּשֶׁר-וָדָם.

עִם אוֹתִיּוֹת-עֵינַיִם שְׁחֹרוֹת, חֲרוֹתוֹת עֵמֶק,

אוֹמְרוֹת לִכְלָל: פֹּה נִטְמָן...

(תרגום מתוך השיר "א ליד אן א נאמען" ("שיר ללא שם")
הפותח את ספרו "אויסגעטרוקענטע אויגן" ("עיניים
צחיחות"))

השורות הללו נכתבו ע"י ידי המשורר זמן קצר יחסית אחרי שובו מגלות סיביר. היתה זאת החוויה הראשונית שלו, חוויה עמוקת צער ותוגה בעקבות הפגישה פנים אל פנים עם החורבן, עם מציאות השואה האכזרית.

חוויה זו חלפה מהר והתחיל מתהלך לו דוד אחר, לא חלילה מצבת בשר-ודם, כי אם יחידי חי בעל נפש, רוח ונשמה, עם לב חדש שברא לו האלוקים, ברוח רעננה שהוא הפיח בו והתחזק וגבר על היסורים ותחת שירה גונחת, מייללת על החורבן, שירת תוגה, באו שורות חרישיות, מעין צקן-לחש, תפילת כיסופים לא-ל עורך דין ולשומר אוהביו בדין, תפילה שיצאה מנפש כמהה וכוספת לראות מחדש בתפארת עוזו, בנועם זיוו, כוספת לחיות מחדש את האתמול שנאבד לכולם על כל הטוב שבו, ולהתחמם לאורו.

*

ומאז נקפו – חלפו שנים רבות.

מסכת שלמה של חיים יוצרים. מעשי ידיו להתפאר.

ולפתע פתאום הלך מאתנו. אין עוד עמנו כאן דוד

זריצקי, ויגוע וימות.

נר לדוד - גליון 45

י"ט בסיון תש"פ

בס"ד

לקראת יום השנה להסתלקותו של הסופר הרב דוד זריצקי ז"ל בכ"ב בסיון תשל"ח אנו מקדישים שוב את הגליון, גליונו שלו, לדברים שנכתבו אודותיו.

הסופר ר' יחיאל גרנטשטיין ז"ל ור' דוד ידידי אמת היו. לא באותו דפוס נוצקו, לא באותו בית מדרש גדלו והתחנכו, אבל מצאו איש ברעהו ידידות כנה ועמוקה, לב מבין ואוזן קשבת. במחנות העקורים אחרי השואה מצאו יחדיו מעט נוחם ממוראות השואה, בעבודתם הציבורית למען הפליטים, ובעיקר במלאכת הקודש של ליקוט ילדי ישראל שהתפזרו בין הגוים, מהם שמרוב צרות ועינויים שכחו את עצם היותם יהודים, והיה צורך להפיח בהם רוח ונשמה, וליטוע בהם אמונה ותקוה. על קורות אותם הימים כתב ר' דוד זריצקי את הספר הנודע "שימקה" כאשר ר' יחיאל גרנטשטיין הוא הוא גיבור הספר - משה המדריך.

שניהם כתבו ביחד גם בעיתון "בשער" – שיצא לאור במחנה בפריז, ושפכו צרי של נוחם על הלבבות השבורים המבקשים להתאחות מחדש.

במאמרו ב'המודיע' עם כלות השבעה, המופיע בגליונו, מספיד ר' יחיאל את ר' דוד במילים נרגשות מתוך לב כואב ודואב. מתוך הכתב ניכרת ידידותם העזה וההערכה ההדדית אותה מבכה ר' יחיאל בקול בכי ונהי.

ר' יחיאל גרנטשטיין האריך ימים רבות בשנים אחרי ר' דוד כשהוא שומר על קשרי ידידות חמימים עם משפחת זריצקי. הוא המשיך לכתוב כתיבה יהודית איכותית וחיבר ספרים רבים.

בחלקו השני של הגליון מופיע מאמרו של הרב יצחק מתתיהו טננבוים שליט"א, סופר ואיש ספר, בנו של הרב משה דוד טננבוים זצ"ל מראשי ועד הישיבות שהיה ידיד מובהק של ר' דוד שנים רבות. רבים מסיפוריו של ר' דוד בספרו "בצל צח" בנויים על הסיפורים אותם שמע מיידו ר' משה דוד הנ"ל.

ר' יצחק מתתיהו טננבוים מתאר את אופי כתיבתו של ר' דוד, מנתח את סגנונו המיוחד, ומביא דברים מיוחדים שאמר ר' דוד עצמו על צורת כתיבתו.

* * *

ארבעים ושנים שנים חלפו מפטירתו של ר' דוד זריצקי, ועדיין לא נס לחו. יעיד על כך גליונו הצנוע שתפוצתו מגיעה למאות מנויים, מבוגרים וצעירים, ובכל עת מצטרפים למנויו עוד ועוד ששמע הגליון מגיע לאזנם; יעידו על כך ספריו הרבים שנדפסו במהדורות רבות ולא חדלים מלהימכר; יעיד על כך הבחור הצעיר ששהה בבידוד באחד ממלונות הקורונה וביקש מסבתו שתשיג לו בדחיות את הספר "העושר השמור"; יעידו על כך הסופרים בני ימינו הכותבים בעיתונות החרדית המבקשים מעת לעת מאמרים פרי עטו על מנת לפרסמם, ולעיתים רק בשביל לקרוא ולקבל דעת והבנה כיצד כותבים, כיצד מביעים, כיצד מתפלמסים, וכיצד מביעים את ההשקפה הברורה בלי מורא ופחד.

ר' דוד איננו איתנו כבר ארבעים ושנים, אך רוחו האיתנה ממשיכה להשפיע, ותמשיך להשפיע עד ביאת גואל צדק ותחיית המתים במהרה בימינו. אמן.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

מערכת "נר לדוד"

* * *

מי שהכירו היכרות שלמה, לפני ולפנים, בכל שעותיו, יודע מי ומה היה. יודע שעליו חלות המלים הנשגבות של בעל "בינה לעתים" הנאמרות באחת הדרשות שלו:

"כמו שבחלאי הגוף, כפי ערך האבר שיחלה, ככה יגדל או ימעט הכאב והצער, כן בהעדר איזה אבר ויחיד מאישי הגוף הכללי הזה – הוא המין האנושי, יהיה ההרגש והצער מחסרונו" וכו'.

ואכן, גדול מאוד הוא הצער, וגדול הכאב הפוצע עמוקות את הנפש. כי יחיד במינו היה, בעל נשמה עשירה, נעלה מאוד. תלמיד-חכם עצום שישב שעות רבות ביממה על תורה ועבודה, וכתב, והשאיר אחריו, חידושי תורה רבים. תלמיד חכם שמדי שנה סיים לימוד ש"ס. מתנגד מובהק היה ולו נשמה גבוהה של דביקות חסידית תמימה. בתורה ובחסידות נשם כאחת. שתייהן כאחת היו את המקורות היסודיים הרוחניים שלו שהעשירוהו בשפע עילאי רב, שפע בלתי נדלה, בלתי פוסק, ללא הזדקקות כלל וכלל למעיינות אחרים, ממש ברכת השמים.

ומשורר היה בחסד עליון. בעל נפש פיוטית-ציורית הקולטת כל כאב מכאבי ה"יש", כל רחש רוח קלילה נושאת בשוליה, כל אוושה של עלה בודד, כל חיוך של שמש עולה, של פרח נפתח עם טל הבוקר, כל צעד של אדם בודד, של בית ריק, של עץ לעת זקנה, ומעל לכל – סבל של כל עלי האדמה.

וסופר פרוזה היה בעל כשרון נדיר, בעל יכולת עשירה לצייר יריעות רחבות, מערכות חיים, מערכות האדם. סיפורת שלמעשה היא כולה שירה, בעלת מנגינת דוד מיוחדת, מזמורים לדוד!

ומסאי רב עצמה היה. ודבריו לזהטים ולפעמים מכאיבים, משום שנשאו על כנפיהן את אמת חיינו הפרוזאיים, את האמת האכזרית. אכן, סופר מיוחד במינו שאפשר לומר עליו "ואין ברוחו רמיה".

* * *

כסופר, מעולם לא הצטעצע במלים, לא חיפש אחר יופיין. כפי שנחצבו בכבשן המחשבה, כך הן עלו אצלו על הנייר, ללא כחל ושרק. לפיכך הן היו מקוריות, בראשיתיות, צרופות, כפי שרק מחשבה טהורה, צרופה, יכולה ליצור.

ולא ספרות לשם ספרות, אלא למען מטרה נעלה ויחידה – להפעים בלבבות את רוח ישראל סבא, להציע את קוראיו, לפלס להם דרך ושבילים, אל צור מחצבתנו. בכל האמצעים עשה זאת. בכל צורות הכתיבה. האמת שבכתיבתו היתה ללבה גועשת ומכאן באה לפעמים התפרצות של זעקה, של כאב, של קריאה נרגשת לציבור, ללא כל נגיעה אישית חלילה, ללא כל פניה שלא לשמה. לכן היה גם קולו קול ההמון, שלו שימש שופר.

* * *

דוד גדל בבית עני ומרוד, בפינסק העיירה אשר ברוסיה הלבנה. אמו גידלתו (כשאביו חזר מהשבי, אחרי מלחמת העולם הראשונה, היה כבר דוד בן שבע) וגדולה היתה אהבתו אליה.

בספרו הנ"ל הקדיש לה צרור שירים ליריים:

אָני נושא אַת שְׁמֶךָ, אָמא,

כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא יְהוּדֵי יִרְא-שְׁמִים

סֶפֶר-תּוֹרָה מוֹצֵל מִן הַלְהָבוֹת,

כַּמְשׁוֹרֵר צָעִיר נושא אַת שִׁירֵי הָרֶאשׁוֹן,

כַּמְזֶה-רָעֵב נושא שְׁאֲרִית לֶחֶמוֹ,

כַּנְדוֹן-לְמִנּוֹת נושא פֶּסֶת-חַיֵּי הָאַחֲרוֹנָה!

אָני נושא שְׁמֶךָ -

כְּכִי שְׁנִשְׁאֲתִינִי בְּזִרְעוֹתֶיךָ בְּעוֹדֵי יָלֶד.

אֵינִי אוֹמֵר לָךְ דָּבָר,

כְּכִי שְׁאֵת לֹא אֶמְרֶת דָּבָר,

אֶלָּא הֵיית מְבִיטָה בְּעֵינֵי וְלוֹחֶשֶׁת:

יְלָדִי...

רוֹצֶה אֲנִי לִזְמֵר לָךְ רַבּוֹת, רַבּוֹת,

וְאוֹמֵר אֲנִי רַק:

אָמא...

ואמא זו, גלמודה, עניה ודלה, נפשה חשקה שבנה היחיד דוד בן אשר הכהן, תלמיד חכם יהא, בן תורה. כנער צעיר גלה למקום תורה, הגיע לראדין וזכה עוד לחזות ולהנות מזיוו של גדול הדורות בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל.

באחד מהלילות הרבים שידענו של העלאת זכרונות מימים עברו, סיפר שבראדין היה לו יום אחד בשבוע ללא מקום קבוע לארוחת צהריים. ביום זה היתה הקיבה תובענית שלא כרגיל. פעם אחת, משלא היה לו כוח להתגבר על הרעב שהציק לו, ניגש לבית המשפחה שאצלה היה לו התור לארוחת צהריים רק למחרת היום. נקש חרישית בדלת, בעלת הבית פתחה ובראותה אותו עומד בפתח, מלמלה לעברו באידיש: "יינגעלע, עס איז דאך נישט היינט דיין טאג" (נער, הרי אין זה יומך שלך היום!), והמעיים - כך סיפר - התהפכו בקרבו. באותם הימים רעב היה ללחם (בישיבה התהלכה אימרה על הנאמר "פת במלח תאכל" - פת "פאמעלעך" תאכל (פת לאט לאט תאכל), אך יותר מזה רעב היה ללימוד תורה.

וככל שרעב היה לתורה כן הרבה ללמוד וללמוד כשבחשאי התחיל מעלה הגיגיו על הנייר... ימים אלה עיצבו את נפשו, את פנימיותו, הטביעו את חותמם עליו גם כסופר וכמשורר.

* * *

במה היה גדלותו? בכך שהאמת האומנותית שלו הינה האמת הפנימית שלו. אמת זו מפלסת לה דרך אל הקורא, חודרת עמוק לנפש ומשכנעת.

יסוד היסודות בשירתו וסיפוריו הוא - האמונה בהשם והדביקות בתורתו ובמצוותיו. השיר הוא דביקות (ע"פ הזוהר הקדוש) ובעינינו שלנו - שיר טוב, טהור ואמיתי מביא לידי התחברות בין המשורר והקורא, ויחד, באחדותם, הם יוצרים שלימות. מלבד זאת היתה כתיבתו אנושית במהותה. אנושית מאוד, רבים מסיפוריו ושיריו אינם נראים עליזים. החיים הארציים מורכבים למדי, מלאים סבל ויסורים, אך לא בלי תכלית. הם מזכים, מטהרים, מצרפים ומביאים לידי חדווה של היהודיות היהודית, כמו אותה גאווה של בעל העגלה הפשוט שאין לו מאומה ואינו זקוק לדבר יען כי סוף סוף הינו אחד מאלה שרגליו עמדו על הר סיני ופיו שלו הכריז יחד עם כל העם, יוצאי מצרים, "נעשה ונשמע" (סיפורו האחרון שפורסם באידיש ב"די יידישע היים", ניו יורק, תחת השם - "גאוותו של היהודי"). וכך אנו קוראים בסיפורו שאולי דוד כבר לא זכה לראותו במו עיניו:

"עוצר אני כך את העגלה באמצע הלילה. והלילה, שומעים אתם? הלילה מכירני

כבר היטב, מלפף אותי ותוחב בי את עיניו השחורות:

יאנקל, לוחש הוא באזני, מה קרה לך, לא מרגיש בטוב? ואני, צוחק אני לתוך פניו

ואומר: ברוך השם, אני בקו הבריאות.

ובכן, מה פתאום?

עצרתי, משיב אני אל לילותיו של הלילה, כדי להכריז קבל עם:

זה אני יאנקל היהודי!

מי יכול להתגאות בכך? איוואן, סטפאן, או יורק העגלון?"

אכן, לאו דווקא יהודים בעלי מדרגה, מכובדים, יודעים לשבח ולקלס את מי שאמר והיה העולם. אצל דוד זריצקי עושים זאת ברובם יהודים פשוטי-עם, בעלי מלאכה, עמי-הארץ שחיבתם לבורא, כמיהתם וכיסופיהם אליו ישירים הם, לפעמים ללא מלים, לעתים בדמעות זכות, טהורות.

הלך לעולמו משורר חרדי גדול והכל בוכה בקרבי. ידענו ימים ושנים של רעות, של שיחות אל תוך השעות הקטנות של לילות ארוכים, כרעים, כחברים, ידענו לריב ולהתפייס, ידענו ניואנסים בגישות לבעיות, לעניינים, אך הלבבות נשארו תמיד כה קרובים, כה פועמים יחדיו.

לבי לבי עליו, מעי מעי עליו.

"אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו". בסופו של דבר זה היה עיקר חייו.

ודוד איננו. הסתלק מאתנו, אך בירושתו הרוחנית הוא עושה ויעשה נחת רוח ליוצרו.

כוונות טובות וטהורות ומעשים טובים ורצויים להשם מלווים אותו. הנדע להעריך כל זאת?

המודיע. כ"ט סיון תשל"ד, במלאות שבעה לפטירתו

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

יצחק מתתיהו טננבוים

למדן הסיפור

ר' דוד זריצקי זכרוננו לברכה, היה למדן הסיפור. כי סיפוריו של ר' דוד למדניים הם, וגם סברתניים. כל סיפור ולמדנותו. סיפור ללא למדנות לא סיפר. לגבי ר' דוד - סיפור שאין בו מן הסברתנות הלמדנית, סיפור שאינו נלמד עם העיון הגמירתי, סיפור הנעדר הגיון ומוח ולב אינו סיפור.

יש סיפור סיפורי, היינו: כאן נמצא, כאן היה, פלוני יצא והלך ואלמוני שהה וחזר. גם זה סיפור - אבל לא 'סיפור של זריצקי'. כי ר' דוד היה תוכו למדן, מבטו וראייתו, רישומו וכתביתו, כולם מקשה אחת של למדנות צרופה.

דבר זה ממנו למדתי, ואין צריך לומר מכתביו, ממאמריו ומסיפוריו. פגשתי את ר' דוד מתבודד באחד מבתי הכנסיות בטבריה. התעמק הסופר הלמדן בגמרא עד שתלה עיניו במכר מירושלים, שפגשו בכך. הושטתי יד ל"שלום עליכם". "עליכם שלום" - ענה ר' דוד בקיצור, כדרכו. אבל מצא לנכון לבקשני: "עשה עימי חסד, ואל תספר למקומיים כי אני שוהה בכאן".

תקעתי בר' דוד עיניים משתאות ותמיהות, והוא, בלשונו המתוק, הכן והאמיתי, נענה ואמר: "דרך הגמרא אני יכול לראות את העולם; דרכה אני יכול במקצת להבין את העולם; בהגותה - יכול אני לפרש במקצת את העולם..." עשה אתנחתא קצרה והוסיף:

"לא שכחתי שאני ישיבה-בחור; לא שכחתי שאני צעיר פינסקאי שהגיע ללמוד בראדין של החפץ חיים זצ"ל... אני יושב כאן שבוע, שבועיים, כדי להטעין את המצבר הישיבתי, לשייף את הלומדות, ואת הראש, ואת העיניים, ואת המוח, ואת הלב, שיכירו ויבינו את העולם ומלואו דרך הדף-גמרא".

* * *

מאמירה נעימה זו הבנתי, מה שלא הבנתי כמה שנים קודם לכן, בנערותי, כאשר "הנוער האגודתי" כינס ערב עיון על "הספרות החרדית", והסקרנות שלי הביאתני לאירוע זה, שדומה והיה יוצא דופן במחנה התורני.

שני מאורות הספרות החרדית, של לפני ואחרי מלחמת-שואה, ר' משה פראגר ור' דוד זריצקי, זכרונם לברכה, הופיעו לפני כמה עשרות מעריצים והרצו על משנתם הספרותית.

שני סופרים חרדיים, שני נתיבים ספרותיים, שלא קרבו זה אל זה. שני ענקים של הסיפור היהודי, במקורו ובשורשו, אשר נבדלו זה מזה במסך ספרותי בלתי ניתן לאיחוי. אף על פי שגם ר' דוד וגם ר' משה צמחו כמעט על רקע זהה; שניהם סופרים צעירים בעתונות האגודאית, בשנים שלפני עלות הכורת הנאצי על ערש לידתם ובחרותם; שניהם חוו על בשרם ונפשם את אימי השואה ונותרו לפליטה; שניהם שרידי-אש, ניצולי-השמדה, אשר נטלו על עצמם את מעמסת כתיבת האיומים והנוראים שבסיפורי-עולם לדורות יבואו; רקע זהה וסיפורים זהים, ואף על פי כן שונים ביפי כתיבתם ורישומיהם תכלית שינוי.

עמד ר' משה פראגר והוכיח את עמיתו:

" - אינני מבין אותך. ר' דוד יקירי. סופר צריך לספר! סופר צריך לרשום רישומיהם של מאורעות, לספר דברים כהווייתם - סיפורים מן החיים, או מן המתים, אבל כפי שהם זרמו ושטפו בגילגולי החיים החיותיים ולא הערטילאיים. ואתה, ר' דוד - - - אינני מבין - - - אתה סוחט דמעות מאבנים, מגלגל סלעים במעלה ההר, מלקט שיחות נחלים ומעיינות במעבה היערות, דולה אנחות ששקעו בטייגה הסיבירית, מקבץ צלילי טווייתם של קורי עכביש..."

- - - כאילו אבנים דומעות, נחלים משוחחים, טייגה נאנחת, ועכביש טווה בצליל וזמר ... מה זה, ר' דוד? זה לא סיפור!"

שמע ר' דוד ביקורתו. האזין ברוב קשב להשגותיו של ידידו, עליהן הוסיף כהנה וכהנה. "ר' משה, מכובדי!" - פתח ר' דוד בגילוי לב ישיבתי - "מודה אני ומתוודה: אינני סופר, אינני! חד וחלק. ר' דוד כפר במה שמוחק. שלל את הידוע לרבים וטובים: "אינני יודע לספר סיפור. אינני מחזאי. אינני כותב כרוניקות סיפוריות. פשוט - אינני סופר." "מה אתה, איפוא, ר' דוד?"

"...אני בכיין, אני תמהן, אני שמען מוזר, סחטן דמעות, בוכה ומבכה, מקשן ופרכן; פרשן של מתים ושל העומדים למות; מפענח שיחות והגיונות של דוממים וצומחים; מסתכל באלפי חלונות ואדנים ומאלפם בינה. לא. אינני סופר ואינני יודע לספר. אני יכול לבכות ולבכות - - - ולעולם לא נסתם ממני מעיין הבכי. לא תמו אצלי מצעדי ההספדים; לא סרו ממני זועת מראות מיתותיהם של המתים באלף ואחת מיתות משונות; לא נעלמו ממני כל הפרצופים היהודיים שפגשתי [שלכולם פרצוף יהודי, אבל שונים בהבעתם] בנדודי הרבים עמהם, לפני ואחרי וכתוך כל השנים האלה. לא, ר' משה יקירי, לא. אינני סופר. אני בכיין ללא תקנה, עד שאני בעצמי אינני יודע מנין לי כל כך הרבה דמעות - אולי אלו הן הדמעות שהותירו אחריהם המתים הרבים שראיתי במיתתם.

"שמעתם, ר' משה? שמעתם קהל נכבד?" - סיים ר' דוד - "אני בכיין כרוני, רק לא סופר. סתם בכיין שמוריד דמעות דרך האותיות והמילים. אין לי דרך אחרת לבכות..." רק בטבריה, לאחר כמה שנים מאז שיחת סופרים חרדי זו, הבנתי שר' דוד צריך דף גמרא, צלילה והעמקה בסוגיה, כדי לבכות דרך האותיות והמילים.

* * *

- - - "גם הגשם בוכה, וגם השלג. גם הנהר בוכה כל לילה וצוחק בכל בוקר, ולפעמים גם השער שלנו בוכה..." - כך כותב זריצקי, כתיבה שר' לייבל ור' משה, למרות עלותם מגיא הדמעות מוכים וחבולים, לא גרסו, אך כיבדו והעריכו.

רק ר' דוד שומע בכייתו של הגשם ושל והשלג, של הנהר וגם של השער... זריצקי בכיין ויללן. כך, לדוגמה הוא שומע ומאזין ליללות:

"...העצים יללו. למרות שאבא נטע אותם, הם לא למדו ממנו, הם מתו תוך יללה, הרוח עזרה להם בזה, היללה הגיעה עד לתנור, עד לשולחן, ורק כשהתחילה האורגיה שנמשכה כל הלילה, נגדעה גם יללתם של העצים."

רק למדן הסיפור כר' דוד, יכול היה להבין הגיון של בכיות וסיברן של דמעות:

"...כל הדמעות ניבכו כבר. כל האנחות נגדעו בבת אחת, והן לא השאירו אחריהן צאצאים. אין אדם יכול כבר לבכות את בכי הדומיה שאני לימדתי אותם לפני שהם הלכו לטבח. הם בכו בלי דמעות, כשם שאני צועקת במשך למעלה מעשר שנים - בלי צעקה. קור העכביש סגר אחריהם את הדלת, הרוח סגרה אחריהם את השער..."

"הבכיי" - אמר ר' יאשע רבי, המלמד של זריצקי - "הוא טוב לא רק בשביל הלב, אלא גם בשביל העיניים, שיתרגלו לראות יותר טוב..." מכאן למד ר' דוד, שדרך הבכי רואים יותר טוב, ולפיכך בכה ובה ולא פסק לבכות. אם נשאר לר' דוד קורטוב של אושר הוא מגלה אותו בדמותו של אברך מן השטיבל.

בסיפורו "חצי שעה של אושר" רושם ר' דוד:

"יש אושר העובר על האדם כריח של בושם הנודף במשך זמן מסוים מתנדף. יש והוא חי בנפשו של האדם במשך תקופה מסוימת, אז מוצא האדם בקרבו חיוכים שמעולם לא פילל להם, אהבה שמטבעו אינו מסוגל לעמוד בה, הוא מוצא את נפשו, את עצמו ואת זולתו. - - - כל היסורים שעברו עלי, כל המכות שקיבלתי, וכל האושר שבא אחר כך - לא היה בידם לטשטש במאומה את רישומה של מחצית השעה הזאת."

* * *

למדן הסיפור כר' דוד זריצקי מסוגל לפענח צפונותיו של לילה, כמו גם את יחוסן של כפיסי העץ, של הספסלים, והדמעות המהולות בהם, יחד עם התפילות והווידיים, האנחות והזעקות. רק הוא, בסברתו

הלמדנית, בשמיעה הישיבתית, יכול היה להביט בשחור הליל ולעקוב אחר מהלכו וגלגולו. רק הוא האזין להד קולם של חלונות בית המדרש, לסיפוריהם של הקירות השולחנות, לחיהם של אדנים וכיורים, ואפילו לחוויותיהם.

"הלילה התגלגל מן ההרים הסמוכים, ונכנס העירה כשהוא כבר כולו מרופט, ואף השלג הדליל שירד בעקבותיו נרפש תחת רגליו. הוא עטף את החצר הגדולה שעמדה עזובה, מוקפת גדר חמר שהתחיל כבר להתפורר אחר כמה ימי גשם ושלג".

"הלילה השבע, הכרסתני, המבושם, נדחק לו דרך החלון הצר, ומצא את הלבנה כשהיא כבר שרועה על משכבנו. היא צבעה את פנינו, טפסה על הקירות, ונשכבה לה חולמנית למרגלותינו".

הבנתם? לילה מתגלגל, לילה נכנס ויוצא, לילה שבע וכרסתני ומבושם. לבנה שרועה צובעת פנים, מטפסת ונשכבת חולמנית... זהו כוחו הלמדני של ר' דוד! הוא נושא ונותן עם חזיונותיו, מפרשם ומסבירם, ואינו נרתע מלתת להם חיות של בן אדם.

שמעתם פעם על חלונות מתרחקים ומתקרבים, צנועים וענוותניים? אם לא, אזי שמעו כיצד מוח-יצירה ישיבתי קולט מה שלא מובן לסתם בני אדם:

"החלונות של הקלויז של ר' שאול ברחוב היהודי בוילנא התרחקו והתקרבו. משנתקרב היה נראה לו למרדכי, כי הוא נכנס בהם במשורו, והיה נרתע. משנחו עליו עינים מלאות רצח נרגע, ושוב הזדעזע משהתקרבו החלונות הגבוהים של בית המוסר בביאליסטוק".

"...כשהחלונות התקרבו הוא ראה בהם את בבואתו. עינים גדולות, שהתרחבו עוד יותר כעת כשפניו נצטמקו, עינים שחיפשו מעבר למקומות שהיה רגיל לחפש שם. אף כשהתרחקו החלונות, בצבצו מתוך היום המעורפל, שפעמים שפך קיתונות של שלג מרופש על פניו, ועתים נתייבב כיללת הקטר שהוביל את משפחתו למרחקים".

"החלונות קרצו לכל עובר. וכיון שצנועים היו וענוותניים, כפופי גוו ופתוחי לב, יש ועייפים היו מתייבשים על אדנם, שלא עלה מן הקרקע אלא טפח, מנגבים זיעתם, ותוך כדי כך מציצים לתוך בית המדרש..."

* * *

ר' דוד היה יליד פינסק הסמוכה ודבוקה לקרלין. נער ליטאי שהקרליניות החסידית אינה צובעת את דמו. אבל צאו וראו כיצד למדן כר' דוד לומד את מסכת קרלין:

"...כשראיתם לראשונה מתפללים, נדמה היה לי כאילו הם נתלים בכנפי המילה, כדי לעלות עמה יחד השמימה. ועינים להם, סגורות מבחוץ וקרועות מבפנים, ורגלים להם, והם מתרוממים על קצה אצבעותיהם, מתרוממים יחד עם התפילה, כאילו מבקשים לרפרף באויר בית המדרש, להתמוזג עם הקדושה, שניתן היה, כפי שחשתי אז, למששה בידים".

"והנה ר' פיניע, הרבי שלי, מרגיש זאת בכל רגע, והוא משום כך הולך שפוף קימעה מחמת הפחד הזה, שהרי ידו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שורה עליו תמיד, והוא ירא להרים את עיניו, פן יראה את האש המלהטת אחרי כל חסיד קרלין כשהוא מתפלל, והוא ירא להרים את עיניו מחמת הפחד מפני עצמו, שמא יראה את עצמו בכל כסילותו - האדם!"

"והייתי מתיירא להסתכל בעיניו שמא ימצא אותי במערומי, ואני אינני חסיד קרלין ואינני חסיד סתם, אלא בן ישיבה צעיר ליטאי המחמד המוח, השולף תדיר את הקושיא ואת התירוץ, ואילו אצל ר' פיניע, חסיד קרלין, אין לו קושיות כלל, ואם פעם הוא מתקשה, הרי זה בדבר אחד: כיצד יוצאים ידי חובת פיניע זה, המתהלך על פני אדמות בלאפטשעס, מבקש להתרומם ולו רק טפח אחד על פני רצפת בית המדרש ואיננו יכול..."

ור' דוד זריצקי, בן הישיבה הליטאי שמעולם לא יצאו עיניו מבית מדרשו מודה ואומר: "והם הולכים אחרי עד היום. איני זוכה לנגיעה של ממש, כי אינני חסיד קרלין, אבל רפרוף כלשהו נמצא על ידי..."

* * *

יבוא היום, ומחקרי-אמת יוכיחו את תרומתו של רבי דוד זריצקי בין שאר הסופרים החרדים לפני השואה ולאחריה, במאבק ההירואי למען שמירת ערכי הדת ואימוצם הטהור על ידי הנוער החרדי, אפשר ויוענקו להם גם זכויות רבות בקימומו מחדש של עולם התורה והחסידות, והשתקמותה הנהדרת של יהדות התורה, כאחד מפלאי הנצח היהודי.

נר לדוד – גליון 46

ט"ו תמוז תש"פ

בס"ד

חסידות

ר' דוד זריצקי לא היה 'חסיד' במובן המקובל של המילה. החסידות לא היתה חלק מאורח חייו, מסדר יומו וממהלך מחשבתו. אדרבה, חינוכו הישיבתי-ליטאי בשלש-עשרה שנות ראדן, הטביעה בו חותם בל ימחה, והיא זו שהדריכה אותו ועיצבה את דמותו בכל מהותה.

עם זאת, לחסידות היתה פינה בוערת בלבו. שנות ילדותו בצל האש והכיסופין של חסידי קרלין בעיירתו פינסק, חרטו חרט עמוק בנפשו הרוגשת, וגעגוע אל הלהט הטהור והדבקות אל הבלתי מושג.

בארץ ישראל היה, כחבר מערכת 'המודיע', בקשר מתמיד עם חסידים בעיקר מבית גור, ועם רבם האדמו"ר הבית ישראל זצוק"ל היה בידידות עמוקה. פעמים רבות היה משוחח עמו ארוכות בענינים רבים שעל סדר היום.

*

מלאכה מפרכת השקיע הסופר ועמל רב היה עמלו בליקוט רעיונות עמוקים מתורת החסידות על כל אדמו"ריה ורבניה, שנאמרו בצורת "משל ונמשל".

בהקדמה לספרו "אוצר משלי חסידים" שיצא לאור בשנת תשל"ו בארבעה כרכים, הטיב הסופר לתאר מצד אחד את מהותו של המשל והנמשל כנותן טעם במצוות, אשר בכך מקרב את המעשה לדעתו של העושה, ומשמש ככלי נשק למול תחבולותיו של היצר הרע, ומצד שני את עומק הרעיון של החסידות שקירבה את המון העם, גם הפשוטים שבהם, לתורה ולמצוות, ואשר המשלים היו אחד מהכלים שלהם בדרך לישום הרעיון.

את ההקדמה במלואה הבאנו בחלקו השני של הגליון.

את הגליון פותח מאמר נרגש המתאר את הסעודה השלישית של שבת קודש בשטיבל החסידי, ומבטא את הערגה החסידית לקדושה וטהרה, ואת הכמיהה והכיסופין להתעלות מעל החומריות השוחקת המשכיחה מהאדם את חובתו בעולמו.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

ב"שטיבל"

~ הרהורים ~

כתם חום בים שחור, מבריק, מתנועע.

ברחוב השתלטו ששת ימי המעשה, וכאן עדיין מבריקה השבת מעיני המצטופפים, האוירה דחוסה ניגון המצטופף גם הוא בין החסידים, מרווח מקום, משכיח.

— והחול כבר דופק בדלת.

היא נעולה בדלת מבריקה, מתנועעת, עטורה שטריימל, חבושה ניגון של כיסוף.

אחד בתוך השני, על גביו, טובלים בעדן, גונבים דקות מימי המעשה ומשלבים אותם למעגל הקדושה הרוקד במקום אחד על יד השולחן, העולה למעלה ומשתרע ככיפה על פני כל אלו שאינם רואים ברגע זה אלא נקודה אחת.

והנקודה הזאה מחיה, ממריצה, דיה במבט על מנת לדעת, וכל אלו הנתקלים במבטה נרתעים, מתכופפים. זוהי הדרת הדורות העוברת על פניהם וכל מאות הלבבות הולמים:

— חסידות!

הכתם החום אינו אלא נקודה קטנטונת שכל כולה מבט, הוא רוצה לשפוך את געגועיו למשהו שהיה ונעלם ממנו והתשוקה לטוהר מכרסמת בו.

יש ולומדים יממות כדי למצוא נוחם ומרגוע, ויש ומוצאים את זה מתחת לשולחן של חסידים תוך דוחק של גופים, ברגלים רוקדות ובלב מרנין.

...יען כי ראיתי תוגה ואין מוצא לה, ועצב שאין לו גבול, כי שמעתי והנה המלה שצריכה להאמר טרם נאמרה והשניה עומדת אחריה ודוחקת את רגליה והגרן חנוק.

וראיתי כי רבים הרוצים לבכות ואינם יודעים הבכי למה. והיודעים, אינם מבחינים בין דמעת בכי לבין זו של שמחה. והיה כי יבכו תתערבנה הדמעות והיו לבליל המעיק ולא מטהר, הרובץ על המצפון ואינו מנקוהו.

לכן התקבצו כאן מאות איש שאחד מהם נהג והשני בעל מכולת והשלישי אינסטלטור והרביעי יושב אוהל, וכל אחד שומע את עולמו בניגון אחר ובוכה את דמעתו באנחה אחרת. ולולא ה"שטיבל" הזה, היה כל אחד מהם כעת כבר בביתו מיצר בצרתו הוא ושמח את שמחתו הפרטית, והיתה השבת כמה תחומי שבת ממנו, והשטריימל בארון, ובעיניים תוגת ימי המעשה.

וכאן הכל משולב לאחר, והדוחק אינו נותן לזרות להיכנס, והניגון מאחד את כולם, הרגליים למטה מטופפות בטקט אחד כפעמי הלב המאוחד. וכל זה נמשך דורות עד שבא להכא, וכל זה נמשך מנקודה אחת, העוברת כעת - - -

— תנו מקום, רווח תנו!

ומי זה יעז לחשוב אחרת מאשר השני שעומד על ידו – מבריק, מתנועע ומפזם, ומי זה יעז לבכות אפילו בעומק נפשו בשעה שהלב רוקד לצלילי המארש של ר' יעקב, ומי זה יכול לשמוח בשמחתו הוא בשעת רעוא דרעוין כשהשמחה משתלבת ועושה כתרים לבורא העולמים. שמחה של המונים מודרכים ממושמצים המתרכזים סביב נקודה אחת, שואבים ממנה את שמחתה, מוסרים לה את יגונה.

השטריימל של הנהג דומה לזו של יושב האוהל, והלב אותו לב הוא, והעיניים צופות לאותו מקום וחושבים אותה המחשבה ורוצים בדבר אחד -

— חסידות!

* * *

וזה שמניח את ידו על אזנו, מרכין את ראשו ופאותיו הארוכות רוקדות כמו חודי נעליו - -

וזה העומד כפוף על גבי השולחן, סנטרו על שני אגרופי ידיו - - -

ואלו העומדים סביב להם ואינם שייכים לאליטה של התזמורת החסידית, אלא מפזמים את הניגון כפי יכלתם הווקאלי - - -

— שוכחים כי יש אחד ויש שני ושלישי ומאות ואלפים הפזורים על פני העולם, שאינם יודעים, ברגע זה כלל כי קיימים הרבה אנשים שבאו לכאן כדי לנער מעליהם את עול

ששת ימי המעשה, כדי לקבל נוחם ומרגוע, אושר ולטיפה רוחנית, הם יודעים כי יש אחד וחסיד שמו והוא מתחלק לאלפי שמות ואלפי גופים, ולו רצון אחד ושמחה משותפת, ואם הוא יבכה, דמעה גדולה תוריד עינו – מעיין שלם, ואם הוא ישמח – ירקדו רבבות רגלים.

והוא שוכח, או אולי אינו יודע כלל, על אשתו החולנית ועל האוטו שהוא נהגו, ועל החיים העומדים על יד דלת ה"שטיבל" ורוצים להידחק ולהיכנס, ועל הימים רוויי עוני ודוחק, ועל דמעות העתידות להישפך ועל פרנסה ועל - - -

והוא שוכח, כי יש לו שם פרטי ובית המחכה לו.

ישנו לב הפועם כעת. והרגליים הללו של מי הן? אולי הן שלי ואולי הן של חסיד אחר שבא לכאן לפזם את הניגון. למאי נפקא מינא?

מה ההבדל אם שמו מורכב משם אחד או מאלפי שמות; העיקר שיש משהו המאחד את כולם, המשמח את כולם, המחיה ומאחה את הקרעים המתהווים במשך ששת ימי המעשה.

— חסידות.

* * *

הכל שחור, מבריק, מתנועע, שר, מפזם, רוקד בלי ריקוד ואולי גם בלי רגליים. והכתם החום שנקלע מאזין ומקשיב לכל הגה, לכל נדנוד ראש. והנה פתאום גם הוא התחיל לפזם וגם הוא השתלב לתוך המעגל הבלתי נראה.

...יען כי ראה את התוגה שלו ואין מוצא לה, ואת העצב שהחניק אותו ואין לו גבול, יען כי המלה שהוא מחפשה טרם נאמרה ומאות מלים דוחקות את רגליה.

יען כי מצא עד כה הרבה מן הבכי ומעט מן השמחה.

המודיע. ט' אדר א' תשי"ד.

אוצר משלי חסידים "כפיפה שיש לה אזניים"

"וידבר שלשת אלפים משל, ויהי שירו חמשה ואלף" (מלכים א' ה, יב). מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, על כל דבר ודבר של סופרים אלף וחמשה טעמים (ערובין כא:).

"ואזן וחקר תקן משלים הרבה" (קהלת יב, ט). בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזניים, עד שבא שלמה ועשה לה אזניים (ערובין שם).

"על כן יאמרו המושלים, בואו חשבון" וכו' (במדבר כא, כו). המושלים – אלו המושלים ביצרם, וכו' (בבא בתרא עח:).

ודאי שאפשר להרים את הכפיפה אף ללא אזניים, אבל זה קשה שבעתניים מכפי שאם יש לה אזניים; באמצעות האזניים ניתן להגביה מהר, כלומר, לקרבה יותר אל העיניים ואל האזניים של האדם המתקשה להבין דברי אלקים חיים מחמת קטנות המוחין שלו, מחמת שהוא בלול מגשמיות, מחמת שהנחש הקדמוני כרוך אחריו תמיד, ועליו להילחם מלחמת חרמה נגד היצר הרע. ויש לעזור לו לאדם, לבריה מסכנה זו, מלך הבריאה והחלש שבבריות, לשקם את עצמו, על מנת שיוכל להבין את התורה. ואף לאחר שתוגש לו התורה, כל מצוה ומצוה שבה, בכפיפה עם אזניים, כולי האי ואולי יבין את המצוה לאשורה וידע לקיימה לא מחמת הכרח ולא מחמת "לא איכפת לי", אלא מחמת אהבת ה' מתוך טוהר הלב ועמקות המחשבה.

שלמה המלך, החכם מכל אדם, שעלה בחכמתו על כל מי שקדם לו ועל כל מי שבא אחריו, הבין זאת, ועד שהוא ירד לסוף פירושו של פסוק אחד בתורה, היה עליו למשול שלשת אלפים משלים, כלומר, להתחיל מהנקודה העליונה ביותר, מאותו מקום שממנו הוצאה התורה ונמסרה למשה, רבן של ישראל, ולהורידה שוב שלשת אלפים דרגות, לאט לאט, דרגה אחרי דרגה, כדי להבין תחילה את הנקודה העליונה, ואחר כך את שלאחריה, היכן בחינת הדין במצוות הלא תעשה והיכן נקודת הרחמים במצוות העשה, וכיצד ניתן בקיום המצוות להפוך את הדין לרחמים, כפי שעשה משה רבינו. ורק אחרי השתלשלות של שלשת אלפים עולמות מלעילא לתתא, עד שהגיעו לארץ, כלומר לשכלם של בני אדם, היה מקום לומר טעם למלה אחת, לתג אחד וכל שכן לפסוק שלם שבתורה.

טעם בדבר אלקים חיים, בתג אחד, כדי שהטעם יהיה טעם לשבח למי שיקיימנו, כדי שהוא יראה בכל תג בכל אות שבתורה הקדושה עולם מלא, מורכב מש"י עולמות, עולם שמגיע עד רום רקיע ומשפיל עד תהום ארעא, עולם המחיה וממית, המרפא והמוחץ.

ואלו, המושלים ביצרם, היודעים עד כמה מלחמה זו עולה לאדם בגוף ובנפש, עד כמה קשה היא לאדם, אם הוא בודד, לנהל את מלחמתו ללא הכפיפה הגדולה, או עם כפיפה ללא אזניים, הם זועקים אלינו: בואו ונחשוב חשבונו של עולם, וחשבון זה נמצא באותיות התורה, ברמזיה ובתגיה, בואו ונעשה חשבון כמה אנו חייבים לה, כמה זקוף לחובתנו ומה אנו מסוגלים לעשות כדי לסלק את החשבון לפני שהוא יוגש לנו בעולם החשבון הסופי. זהו המשל של האדם, שכל כולו אינו אלא משל. רצה – הרי הוא נמשל למלאכים ועולה עליהם, לא רצה – הריהו "נמשל כבהמות נדמו". וכדי להבין משל זה, עליו לעבור את כל ההשתלשלות של שלשת אלפים דרגות, זו למעלה מזו, עד שיגיע לטעם של המשל ולאחר אלף וחמש דרגות נוספות, הוא יגיע לטעם של הענין עצמו.

אלא, שמלבד אזנים לכפיפה תיקן שלמה גם, בחפיפה אחת, אזניים לאדם. כי לאחר שהאדם מסוגל להגביה את הכפיפה אליו, כדי שיוכל לראות טוב יותר, הוא גם יוכל לשמוע טוב יותר, ואם הוא ישמע יותר טוב, הוא יבין יותר טוב, וכאשר יבין יותר טוב, הוא ירגיש את טעם המאכל האלוקי שיש בקיום המצוות, הוא יתחיל להבין את עצמו. וזהו כל האדם.

ב

הצלחתה של החסידות מיד עם הקמתה, הצלחה ששום תנועה לא זכתה לה בזמן כה קצר ובממדים כה רציניים, הן מבחינת הכמות והן מבחינת האיכות, נבעה, בראש ובראשונה, לפענ"ד, מן העובדה, שהיא עשתה אזניים יותר מקשיבות, יותר קרובות ויותר פשוטות למצוות התורה, לתורה עצמה, להבנת המצוות.

החסידות עשתה אזניים, תרתי משמע, הן מבחינת ה"כפיפה", היינו התורה, התפלה, קיום המצוות, אהבת השם וכו', והן מבחינת האדם, היא התקינה לו אזניים יותר קשובות, אזניים פשוטות, שלא ידעו מקודם כיצד יש להקשיב ואימתי יש להקשיב, ומה כדאי או לא כדאי להקשיב. קיבלו בצורות שונות אפרכסות רגישות שאפשרו לאדם לשמוע יותר טוב, להאזין לקול הניגון הבוקע מכל מלה בתורה, מכל אות ומכל תג. החסידות הורידה, איפוא, בהשתלשלות בדרגות מלעילא לתתא עד להבנתו של האדם הפשוט ביותר.

משום כך היא השתמשה הרבה במשלים, אף שהמשל היה רק אמצעי אחד לקרב את האדם אל עבודת ה' ולקרב את הבנת העבודה הקדושה הזו אל האדם; כי בין האמצעים היו – האחוה והריעות, הניגון הקרוב מאד להיכל התשובה, ההתלהבות המלהטת את הלב, העולה כקרבן עולה לשמו יתברך. התכנסו יהודים פשוטים, שעד אז ראו עצמם רחוקים מן ה"כפיפה", והנה לפתע ראו עצמם יושבים בתוך הכפיפה עצמה, והיא נתקרבה אליהם בצורה שלא היתה בשבילם דוגמתה. כך נתקרבו אל השם יתברך אנשים

לא רק שמחציים ולמעלה הם מלאכיים ולמעלה מזה, אלא גם אנשים שגם מחציים ולמעלה הם אנשים.

והם התחילו להבין בצורה זו או אחרת את עמקות התורה לפי מושגם, את מתיקות התורה, לפי המשל שהוסבר להם בצורה פשוטה ומובנת, משל אחרי משל, במלך, במלכה, בבן-מלך, בעניינים שהוא מישש אותם בידי המיובלות, שהבין אותם במוחו הפשוט. ופתאום נתחוור לו כי המלך זה ה', ובן-המלך זה הוא, והמלכה זו אשתו, או בתו, או סתם אשה מישראל, והמלך הזה ירד שלשת אלפים דרגות עד שהגיע באמצעות רבו של אדם זה, אל האדם והציג עצמו לפניו:

— זה אתה!

ולאט לאט הרשה לעצמו אדם זה להרים את הכפיפה הזו במו ידיו, הוא אחז בה ומאז לא הרפה ממנה, בתנאים הקשים ביותר, בצורה בלתי מובנת לנו כלל. ועד היום הוא יושב, האדם הזה, מקורב ל"כפיפה" וה"כפיפה" התקרבה אליו ושניהם מבלים שעות או ימים או רגעים של שמחה, של ניגון עילאי, של חדוות התורה והמצוות, של אחדות ואהבה ואחוה. וכל אחד מקבל, באמצעות המשל הפשוט במלך ובבן המלך, את הפירוש בפסוק, ואחר כך נותנים לו אלף וחמשה טעמים באותו משל כדי שירגיש, לא רק שיבין, את הפסוק הזה ומשמעותו לגביו, לגביו בלבד.

כי הדביקות היא משל לעבדות, והעבדות היא משל להתמסרות מוחלטת, וההתמסרות המוחלטת היא משל למסירת נפש, ומסירת נפש היא משל לאהבה, והאהבה היא משל למסירת נפש וזו – להתמסרות, וכך חוזר חלילה, מלעילא לתתא ובהשתלשלות כל העולמות – מלתתא לעילא.

זהו עולם המשל, המלבב את הקושי, המבאר את הפנימיות, המאהב את הנעלם והבלתי מובן, המקרב את הרחוק והמצמיד את השכל לרוחניות, שמבחינת האדם היא למעלה משכלו.

אלא שיש צורך בשלשת אלפים משל על כל פסוק, ולאחר מכן באלף וחמשה טעמים.

שבט תשל"ו. עיה"ק ירושלים.

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

נר לדוד – גליון 47

ו' מנחם-אב תש"פ

בס"ד

בשנים הראשונות שלאחר קום המדינה, שרר עדיין טשטוש בקו העובר בין גלות לגאולה, בין חורבן לתקומה, בין הרואים במדינה ראשית צמיחת גאולתנו לבין הרואים בה עוד שלב בחושך הגלות בהשתלטות הנהגה כפרנית על העם והארץ.

בימים אלו ימים של בכי וקינה על חורבן בית מקדשנו וגלות עמנו, חידד הסופר את הקו והציב את הגבולות הברורים שבין חורבן לגאולה. כסופר ופובליציסט האמון על השקפת התורה וגדוליה, קבע בקול בוטח כי אין גאולה ללא שחרור הנפש משעבוד המלכויות הרוחני וכי לא תתכן גאולה בשעה שהיא רומסת את התורה, ערכיה ומצוותיה. המאמר מובא בפתח הגליון.

בנוסף, אנו מגישים עוד שיר מן החוברת "אויסגעטריקנטע אויגן" ["עינים צחיחות"] בתרגומו של מ. צ. פרוש, שיר אימה ופחד המבטא את עומק החורבן שחווה עם ישראל בשנות הזעם בשואה הנוראה.

ויהי רצון שתחזינה עינינו בשוב ה' את שיבת ציון בגאולה השלמה האמיתית ובתחית המתים במהרה בימינו.

בברכה

מערכת "נר לדוד"

חורבן וגאולה

— כל העם בוכה —

ואלה שאינם חלים ואינם מרגישים, הרי במסתרים תבכה נפשם, כי הניצוץ היהודי אשר בקרב נפשו של כל יהודי מפרפר ביסוריו בשעה שהוא מרגיש שהוא עדיין בגלות, אם כי בחושים הגשמיים אינם מרגישים את זאת.

החורבן הגדול המשתרע עד ימינו, ואשר למרבית החטא, תקפו טרם פג, עדיין מפעפע לא רק בערי ישראל החרבות עדיין והמחכות לגואל הצדק שיבנן, אלא הוא מפעפע בנפש, ברוח של העם, עדיין לא הגענו להכרה, כי הגאולה חיונית בשבילנו, וככל אשר אנו מרבים לדבר על גאולה, כך אנו ח"ו מתרחקים ממנה, וככל שאנו נדע כי הגאולה השלמה עומדת ומחכה עלינו – כן נקרב אותה.

החורבן הוציא את הקרקע מתחת לרגלינו ובעל כרחינו מעמיד אותנו על רגליים רוחניות, למען דעת כי לא גאולת הקרקע היא הגאולה, אלא גאולת הרוח.

וכיצד היא באה, הגאולה?

כשאנו נרגיש את הכאב האיום של רגבי עפר הקודש בשעה שנוסעים עליהם בשבת, וכשצעקת האדמה תגיע לאזנינו, תחדור לישותנו ולא תתן לנו מנוח – סימן הוא, כי אכן מתקרבת הגאולה למהותנו, והנה היא באה.

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה "הוספה"

לתיבת המייל "נר לדוד" - nerledovid@gmail.com

כשאנו נסיר מעלינו את שעבוד המלכויות, כי אז תבוא הגאולה.

הא כיצד?

אין צורך להיות משועבדים למלכות דוקא מבחינה גופנית. צא לרחוב וראה, הנה חלק מן העם משועבד למלכות גויית זו, והחלק השני – למלכות אחרת, וכל הליכותיהם של האנשים הללו, וכל משחקיהם ומחשבותיהם, וכל בקשותיהם ותקוותיהם – משועבדים למלכות אחרת מאשר למלכות ישראל. האין זה סימן מובהק כי הגאולה ממנו והלאה?

כיצד יכול אדם להיגאל בשעה שהוא אומר: אהבתי את העבדות, רוצה אני להירצע ובלבד להשאר ליד השפחה; מוכן אני להישאר עבד עולם ובלבד להרגיש כי יצאתי ממשפחתי וכי אני חופשי ליצרי ולתאוותי.

אכן, משועבד העם על אדמתו המשוחררת!

אוזנים אלו ששמעו במשך אלפים שנה דברי לעג והשמצה, שכל דברי הבלע שנאמרו אי-פעם אליהם ועליהם נאמרו – עומדים הכן להשתעבד מבחינה רוחנית למשמיעי ההשמצה, לדוברי הבלע – משועבדים הם, עבדי עולם!

ראש זה שהיה כפוף במשך אלפיים שנה לאומות העולם, שדרכו עליו, ששמחו לראותו מושלך באשפתות, הראש הזה עדיין חושב כאשר יחשוב מעניו.

לשון זו שלקקה אשפתות, לשון המדברת דברי תורה ושיכלה להיות קודש קדשים – מוכנה, ולא עוד אלא שמתחננת, לדבר כל שפות אחרות ובלבד לא שפת האם, היא מוכנה לשיר כל שירי עולם ובלבד לא את שיר ציון המקודש.

— אכן משועבד העם שאין לו תקוה משלו, עתיד משלו ושמחה משלו.

וביום החורבן, בשעה שכל נפשות ישראל יושבות על האדמה ומורידות כנחל דמע – עלינו לדעת, כי הגאולה מחכה לנו ממש על יד המפתן. היא מושיטה לנו את היד, הנה היא, תפשו נא, אחי בני ישראל, את היד המושטת לכם, יד של אורה ושמחה, יד של הגאולה – הלא זוהי השכינה כביכול, המתהלכת אתנו בכל ארצות גולה, וכעת משבאנו לארץ מולדתנו, אשר שם מקום הימצאה התמידי, אנו רוצים חס ושלום לגרש אותה מקרבנו ולהשתעבד שוב לצר הצורר אותנו.

רק המרגיש את כובד הגלות שעדיין אנו נמצאים בו, ידע ללחום למען הגאולה, ידע כי הגלות לא תלך מאתנו כל זמן שאנו משועבדים לה מרצוננו הטוב.

ביום החורבן – נולדה הגאולה. מכיון שעצם החורבן פותח את הפתח לגאולה, כי בלעדיו מי יבין את הצורך בה?

הַתְּשַׁכַּח ?

לי אין עוד בית, ולעולם לא יהיה לי!
בני-אדם יבנו ערים חדשות עם גורדי-שחקים,
יקימו מפעלי-חרשת כבירים, ספינות יפליגו בימים.
אבל בית, כמו אב ואם, אין להשיב עוד,
וכל סיננות העולם לא יוכלו להפיק יללה אימה כזאת,
כמו מיליוני אחיד בהחנקם בתאי הגז...
שא ידיך אל השמים אשר ראו אותך נשרף באש,
שא את ידיך היהודיות הרועדות אל השמים,
והתפלל, כי לעולם ירוה אותם הא-ל בדמעוֹתֶיךָ!
- התזכר ?
- כן !!!

שנים רבות אירופה תזלל לחם מדשן עצמותיך.
האכר ירוה נחת: העשב גבה ודשן,
ואילנות משתוחחים תחת עמס פרים.
הם נזונים, אחי, מבשר ילדיכם,
מבשר גוזלך, אמא, שטרם ידע לדבר
ומלבד פרפור המות לא טעם טעם חיים.
את אפר הוריד נשא הרוח לכל עבר.
ובני-אדם ישתנו יין, יאכלו לחם
אשר נזרע וצמח ונקצר על-ידי המות...
את אחיד המומתים תזלל אירופה עוד שנים ארכות...
התשכח ?
לא !!!

השמש תזרח ותשקע עוד רבות בשנים,
גרגרי-חול יתחברו לאט זה לזה ויצמיחו סלע ענק
ובני-אדם יאריכו ימים רבים, או מותו אחד אחד,
מי בכתנת זהב ומי בכתנת קרעים...
ואחריהם הרוח תציב מצבת חול.
אך דם אנוש לעולם לא ימיר צבעו,
דם אנוש לעולם לא יתמזג בעפר האדמה.
ויבחלף השנים, בהיות חרב בידיך,
זכר תזכר: גלגלת ילדך נפצה אלי סלע.
- התשכח ?
- לא !!!

בעולם לא יהיו עוד בכי ויגון
וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבע.
חתולים ועכברים יתחממו יחד בשמש.
נחשים יתלו כבריחים על פתחי דלתות...
בני-אדם יתיראו אפלו להביט על נשק!
מלחמות ? הן תשכחנה כליל מן הלב.
- אתה אל תאבד אף טפת דם אחת של עמנו.
אף זעקה אחת לא תלך לאבוד.
השבע תשבע בכל היקר והקדוש לך!
עמך הורץ חיים אלי קבר,
- התשכח ?
- לא !!!

דקות ששים, ארכות עד למאד, יש בכל שעה,
ובכל דקה מפעם השעון ששים שניות.
ובכל שעה עשויים להולד אלפי חיים,
מיליוני חיוכים, אלפי אלפים בטווי אהבה.
בין רגע אחד עשויים הפצעים להגלד,
לשוב ולמצא את האשר אשר אבדת.
תוך שעה אחת יחפר בור ענק
מיחד לאחיד, בו ישלכו זה על גבי זה,
מרטשים, ירזים, חנוקים ושרופים,
בין רגע אחד! התשמע? לעולם לא לסלח!
- התשכח ? - לא !!!

נר לדוד - גליון 48

א' אלול תש"פ

אלול! קום קרא לאלוקיך!

— — — והסערה הגדולה מטלטלת את ספינתך והיא חושבת להישבר.

ואתה מצטנף בפינה ונרדם.

אלא ששבעים העמים הנמצאים בספינה זו אינם מרגישים כי לא בכדי עומדת הספינה להיטרף בים, ואף אחד מהם אינו מחפש את הסיבה, והם צוהלים ושמחים.

ואתה שוכב בפינתך וישן.

ואף אחד משבעים האומות, ואף אחד מבני עמך אינו מעורר אותך ואומר: מה לך נרדם? קום קרא לאלוקיך!

ואף אחד משבעים העמים ואף אחד מבני עמך ואתה עצמך אינך חושב כי בשלך הסער הזה, וכי הקריאה לאלוקים לא תעזור לך כל עוד אתה בורח מאלוקיך ביחד עם שבעים העמים. וכולם מחפשים אמצעים שונים כדי להציל את הספינה הנטרפת, אולם אף אחד וגם אתה ביניהם אינם יודעים, כי בשלך הסער, רק בשלך, משום שהנך ממשיך לברוח מאלוקיך, אף כשאתה נמצא על גבי ספינה קטנה המיטרפת בים וחושבת להישבר.

ואתה מוכן לרדת תהומה יחד עם ספינתך, אבל ממשיך לסרב לחזור לאלוקיך.

קום קרא!

*

העלה, ששוליו הולכים ומתכרכמים, פניו מצהיבים והוא מתכופף מרוב זיקנה, הספיק לומר את תפלתו היומית, בטרם העיפה אותו הרוח. הוא לא הרגיש כאשר אפסו לחלוטין כוחותיו, הוא עוד הספיק לחייך כאשר השמש עברה עליו, ביקשה לחמם את שיירי ירקותו. אבל הרוח קטפה אותו, הוא התעופף הרחק ממקום הולדתו, עיניו הכהות הספיקו לראות עולם ומלואו, הוא נפנף בפליאה לפרח שנשאר משום-מה

בצמרת העץ — —

— עדיין?

כן. החיים אינם תלויים בי, הרהר העלה לפני שנפל על הארץ, אני תלוי בהם, וכל מה שנשאר לי עוד עלי אדמות בשעות שנשארו לי לנשום על פני האדמה, בטרם ארמס על ידי האנשים היא – תפילה. וכשאתה עובר בימים אלה ליד חורשה או גינה, הט אונק ושמע את תפלתם של העלים שיבשו כבר ונפלו על הארץ, זוהי תפילה חרישית, שונה לחלוטין מאותה תפילה שנאמרה על ידו בשעת חייו על העץ. זוהי תפילה של יצירה היודעת כי מקומה אינו נשאר פנוי, וכי היא מצמיחה במיתתה את ילדיה. ולפני שהיא מתקמטת ומתפוררת היא מספיקה עוד לשלוח מבט אחרון על האדם הרומס אותה. מבט של שאלה:

— ואתה ? !

*

קום קרא!

באשר אתה יושב, קום!

סגור את ספר החשבונות שאתה עוסק בו, נעל את דלת חדרך במשרד לרגע, רק לרגע אחד, הפנה את ראשך לרגע אחד מלקוחותיך, עצור את מכוניתך, הטה אותה לשולי הכביש, עמוד, אל תמהר כל כך, ודאי תגיע כעבור רגע, הפסק לספור את כספך, אל תוריד את הפטיש, הוצא את התקע החשמלי — —

ו-קום, קרא לאלוקיך!

אל תדבר הרבה. כאשר נעצרת, כבר נודע למעלה כי עצרת את החיים שלך ואתה עומד לבקש על עצמך. אל תזכיר שום דבר, לא את זכויותיך ולא את חטאיך, אמור רק:

ד' הוא האלוקים!

וברגע זה יעצרו לכבודך כל העולמות, כשם שעצרת את עולמך. ואחריך יאמרו בריות דלמטה ובריות דלמעלה:

ד' הוא האלוקים!

האם אתה מרגיש בחוויה הגדולה הזו?

קום, איפוא, קרא! עכשיו הזמן לזה.

*

האם הבחנת כי תקופת הקמילה שלך הגיעה?

סביב סביב מכרסם הסתיו, הציהוב כבר נראה בשולייך.

רק הרוח חסרה, הרוח שתבוא ותטלטל אותך קימעא, כאשר יטלטל את העץ ונשרו עליו שהצהיבו והיא תפרפר בהם ותשחק בהם להנאתה ואחר כך תישאם לאשר תרצה.

ומידי יום ביומו מגיעה הרוח, מטלטלת אותך ובודקת האם הציהוב כבר הגיע עד לנקודת החיים שלך.

האם הרגשת גם היום את טלטוליה של הרוח, כאשר ניתקה שערה אחת, שערה נוספת, אותה נימה בין אלפי הנימות המקשרות אותך לחיך. נימה אחת בלבד נותקה על ידי טלטולה היומית של הרוח. האם זוהי הנימה הראשונה או שמא היא הנימה התשע מאות תשעים ותשע?

קום ומנה את הנימות. אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אולי תזכור מספרן, כי בנפשך הדבר.

קום ובדוק עד היכן הגיעה הקמילה, האם ידיך עדיין פועלות כראוי, הטרם הגיע הקץ והרוח ממתינה לך בשערי ביתך, כדי ללוות אותך בנפנוף יד.

והימים ימי סתיו, שלכת. עגמה פרושה על פני העולם. וכל יצור, החי והצומח, מרכינים ראשם בפני היום המתקצר והולך, וכל יצור, החי והצומח, בוהים לקראת החשיכה המתקרבת. והם יראים מפני החשיכה המתקרבת ונפשם הומיה ועגומה עליהם. מי יודע אם לא תחדור החשיכה לפנימיותם ותטעה אותם. וכל אחד מהם מתפלל בשפתו. מי ברשרוש העלווה ומי בצריחה, בצניפה, ביללה, בנהימה, וכל אחד בוכה לפי דמעותיו, ויש הבוכה ללא דמעות, ואז הבכי בכיני יותר ומבכה יותר את עצמו. מלבד המדבר השותק. וכה הרבה מלים ממתינות לו בכל פינה, וכה הרבה דמעות ממתינות לו בכל עין, וכה הרבה אהבה הצטברה בכל לב, וכה הרבה תשוקה נצטברה בכל נפש, וכה הרבה הגות נצטברה בכל מוח. והשתיקה מכסה אותם. קום, המדבר! בא הזמן לדובב את האלם שבך. גם קול השופר הוא אחד משבעה הקולות של המת, לעומת הקול היחיד של החי. קום ותקע בשופרך בעודך חי. כי באלול מתקצרים הימים, אבוי כיצד הם הולכים ומתקצרים, ואתה אינך מבחין בכך. קום, איפוא, וקרא, כי בנפשך הדבר.

המודיע. י' אלול תשל"ג

להוספה לרשימת התפוצה
 נא שילחו את המילה **"הוספה"**
 לתיבת המייל "נר לדוד" – nerledovid@gmail.com

לגליון מצורפת
הקלטה נדירה
בה מספר הסופר
בקולו
על רבו החפץ חיים
זיע"א

ועדיין הוא עמנו...

~ שלש עשרה שנה אחרי פטירת בעל "חפץ חיים" זצ"ל ~

...ועדיין הוא עמנו כאן.

מבטו ליווה אותנו בדרך המוות, דברו הלך אחרי קרונות הגירוש וניחמם. אסף וליקט דמעה לדמעה, זעקה לזעקה, צבר וכינס על-יד על-יד וידויים אחרונים, 'על חטא' של שפתיים נצרבות, נשימה קדושה אחרונה של מעונים עד מוות – והעלה הכל לפני כסא הכבוד.

אנו הרגשנו תמיד את צעדיו החרישיים הקטנים מאחורינו. בלכתנו מגורשים לסיביר, אצים בדרכי היסורים והרעב, ראינו את פניו הקדושים מתעוותים על כאבנו, שכן "חפץ חיים" שלנו הוא. הוא הוא שנשא בגופו הקטן את אהבת העם כולו שהעריצוהו ואהבוהו. הוא הוא שחש בששוננו ויגונו של העולם כולו. הכל הביאו לפניו רחשי לבם, כבן המתפנק לפני אביו, והוא שמע וחש והבין ושמח ובכה עם כולם.

כי על כן שלנו הוא "חפץ חיים" זה.

ב.

מרגלא בפומיה:

משיח עומד אחר כתלנו, דופק בדלתנו חרש ובבטחה וכל מי שאוזן לו ישמע —

אם כן, איך נקדם פניו ובגדינו צואים?

נר לדוד – גליון 49 כ' אלול תש"פ

בס"ד

החפץ חיים

מאז דרכה רגלו של ר' דוד זריצקי על מפתנה של הישיבה הקטנה דראדין, ישיבתו של החפץ חיים, והוא נער צעיר כבן 13, לא משה דמותו הנשגבת של החפץ חיים מנגד עיניו, כל ימי חייו.

בכל הגלגולים ובכל הגלויות, בתהומות הייסורים והמכאובים, ובזמנים טובים יותר של מנוחה ונחלה בארץ ישראל, היתה דמותו של החפץ חיים מכוונת אותו ומדריכה את צעדיו, מנחמת אותו ונוטעת בו תקווה.

הדרישות הפשוטות והנוקבות – התביעה להיות יותר טוב, ללמוד יותר טוב, להיות יהודי מאמין באמת, לדעת לפני מי אתה עומד, לשמור על ישירות הדרך ונקיות הכפיים, לצפות לגאולה, ולדעת בידיעה חושית כי בסופו של דבר אתה עתיד ליתן דין וחשבון, ולקבל את שכרך הצפון לצדיקים, או חלילה להיפך – שהיו אבני הדרך בשיחותיו של החפץ חיים לבני הישיבה ולעם ישראל כולו, היו נר לרגליו של ר' דוד זריצקי והתוו לו את הדרך בה צעד כל הימים.

מדי שנה, בהגיע יום השנה לפטירתו בכ"ד אלול, היה ר' דוד מושך בעטו, מזכיר את דמותו הגדולה של מורו ורבו, ומבכה את חסרונו. כדרכו, כמעט ולא חזר על עצמו והיה מחדש כל העת ונוגע כל פעם בנקודות אור אחרות הבהקות וזוהרות מזיו דמותו של רבו הגדול.

כזה הוא המאמר המובא בגליונו, הוא נכתב מיד לאחר המלחמה, בשלהי שנת תש"ו, שורותיו טבולות ביגון ובדמעה, וכותרתו מביעה יותר מכל את תחושות לבו של הסופר: "ועדיין הוא עמנו..." (קטע ממאמר זה פורסם בגליונו בעבר, ועתה אנו מביאים את המאמר המלא).

מציאה מיוחדת הגיעה לידינו – הקלטה בה נשמע הסופר מספר בקולו על החפץ חיים. הדברים שודרו ברדיו במסגרת תכנית על החפץ חיים לקראת יום הסתלקותו (כנראה בשנת תשכ"ג, שלושים שנה להסתלקותו). בתכנית שוחח המנחה ר' בנימין צביאלי, עם כמה מתלמידי החפץ חיים, ביניהם הסופר ר' דוד זריצקי.

הקלטה זו ובה שני קטעים בקולו של הסופר, עם דברי פתיחה קצרים של המנחה, מצורפים לגליונו בקובץ מיוחד. הדברים תומללו ומובאים גם בכתב בהמשך הגליון.

תודותינו וברכותינו להרב ישראל גליס שליט"א שהמציא לידינו הקלטה מרגשת זו.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
מערכת "נר לדוד"

אינכם קולטים הדי פעמיו?

אתם... והרי אתם אומרים בכל יום "אני מאמין"...

ריתמו את הכרכרה, הבה נצא לקראתו! הבו לי בגדי שבת שלי...

זה לא היה ה"אני מאמין" שאנו אומרים יום יום וכעבור רגע אנו שוכחים אותו. הוא שנשא בנפשו כל פרפור של נשמת העם, ידע עד כמה מלאה היא חליים ודווים, וממילא הבין שמשיח כבר הולך ובא. בהכרח שהוא מגיע ובא. העם כבר נשא אותו ביסוריו ובמכאוביו. הוא כבר יצא משערי רומא. האחרון בפצעיו כבר העלה ארוכה ואין הוא ממתין אלא לדברנו, שאנו נפתח לו את השער.

שנתיים לפני פטירתו אמר שמלחמת העולם הראשונה היתה השלב הראשון בצרות ישראל וכיון שראה הקב"ה שאין בני עמו יכולים לעמוד בחבלי המשיח בבת אחת, עמד וחילקם לשנים, והחלק הקשה ביותר עוד צריך לבוא. רבותי! וי, וי, היה בוכה והולך – זו תהא תקופה איומה ונוראה ואין לקנא במי שיחיה ויתנסה בה.

את דבריו שמענו ברעדה ורתת, הבינונו אבל לא השגנו אותם. עתה, משעבר המבול על ראשינו, ישתמר נא לפחות בלבנו מה שהורה לנו:

— משיח עומד אחר כתלנו! האיך נקדם פניו ובגדינו צואים?

הכיבסו נהרי הדם של יקירנו, מחמלי נפשנו, את בגדינו המזוהמים? היש בידינו לקדם מתוך מנוחת הדעת וטהרת הנפש את פני המשיח?

מבטו הקדוש של רבנו הגדול משקיף עלינו משמים וממתין לתשובה.

ג.

יש אילנות שונים ומרובים.

יש אילנות גבוהים, גאיונים,

אשר צמורותיהם משתרבים ביהירות כלפי שמים,

אבל בדיהם ערטילאיים באין עלים.

ראשם הגבוה מוכתר בירק,

אבל מי האיש שיעלה וישיג גבהי שיאם?

אילנות אלו, חיים וקיימים לעצמם,

ומבטיהם נעוצים תמיד בשמי שמים,

אין צל מהם, ואין איש יכול ליהנות מפירותיהם,

גלמודים הם בגדלותם ואין הם מחממים אלא לאחר מותם...

ויש אילנות מגודלי שרשים,

שענפים טעונים וכבדים מסתעפים מהם לכל העברים.

כל שליחת שרשיהם עבה כיחור.

בדיהם טעוני הפרי משתוחחים עדי ארץ,
וכל תינוק פושט ידו ונוטל מפירותיהם.
צילם מחסה לכל בריה.
סביבם עולים עשבים גבוהים ורעננים,
ואל גזעיהם מתרפקים שיחים קטנים.

בעבור ההלך היגע,
יסיר תרמילו מעל שכמו,
יתפרקד מתחת לעץ,
יתן נופש לגופו העייף,
יחליף כוח ויתרענן ויצא לדרכו.

מי לא נהנה מה"חפץ חיים"?
אי הלך מיוגע שלא מצא מרגוע תחת צילו?

הרי דבר היה בפיו לכל יהודי. ידע כיצד לדבר עמו, הבין את הדרך אל לבו – אם זו אשה יהודיה פשוטה ואם זה חייל יהודי שנתגלגל לבין העמים ונשמתו מתגעגעת, אם זה נודד שרצונו יתברך טילטלה למרחקים, מופרש ומרוחק מיהודים ויהדות, ואם זה גברא רבא בעל מדרגה השואף לעלות ולהתעלות. מעטים בני העליה, הגדולים באמת. איש אלקים קדוש – אין ההשגחה משגרת אותו לעולמנו השפל אלא אחד לדור. עיתים רק אחד לכמה דורות. אבל הם מנחילים לדור ולדורות אחריהם את הצידה הרוחנית לדרך.

ד.

לפני שלש עשרה שנה לקח אותו אלקים.

את קברו השחיתו זוללי האדם הגרמנים, אבל אנו אין אנו חולקים כבוד לאבנים. כל עיקרו אין קברו של צדיק אלא מזכרת. מקום המזכיר לו לאדם לעשות תשובה. אם ישנה מצבת האבן ואם איננה – אנו את שמו הקדוש נשאנו בלבנו והוא שהקל מכאובנו.

ואם אז, לפני שלש עשרה שנה, זלגו עינינו דמעות על פטירתו, כשלא הבינונו אלא אפס קצה של האבדה שאבדנו. כשלבתינו לא היו שברי חרס, כשכל היקר והקרוב לנו תפס את מלוא הכרתנו – הרי היום בדין שפלגי דמעות ישטפו פנינו על האיש, שגם באסוננו הגדול היום היה מוצא לנו תנחומים. עשירים אנו היום במקוננים, מבכים כל פת-שחרית וכל ארוחת-צהרים וכל לחם-ערבית. אבל אין אף אחד שישמיע לנו דבר נחמה אחד וגדול, שימחה דמעותינו מעל פנינו, שיחבוש פצעינו, שימצא את המלה הנכונה כדרך שהוא היה מוצאה.

הוא, ה"חפץ חיים".

ה.

לפני כששים שנה מת לו ל"חפץ חיים" זצ"ל בן על פניו והספידו. היה זה הקצר בהספדים שנשמע ביום מן הימים. הוא שח להם למלוים סיפור מעשה:

בשנים הנוראות ת"ח ות"ט כשקלגסיו של חמיל' ימ"ש השתוללו כסערה על פני קהילות ישראל ברוסיה ופולין, פרצו כמה שודדים לתוך אחת העיירות ומשהתחילו פורעים נפל כקרבן ראשון נער יהודי, בן יחיד לאמו.

עמדה האם האומללה על גופת בנה המת ודמעותיה יבשו מצער. נענתה ואמרה:

— ריבון העולמים! נתת לאדם לב על מנת שימסרנו כולו לך לאהבה אותך. אבל אני איני אלא אשה פשוטה ואם, וחילקתי את לבי לשנים, החצי האחד לך והחצי האחד לבני. עתה, משעלה לפני רצון קדשו ליטול ממני את בני, נשאר לבי כולו לך.

אני – סיים ה"חפץ חיים" – אב, וחילקתי את לבי בתרים בתרים לכל אחד מבני. מעתה נתווסף מעט לחלקו של הקב"ה...

ו.

ואנו תלמידיו.

גם אנו היו לנו נשים, ילדים, שאהבנו ואהבנו, לבנו השתייך פעם לאחרים, היום נתרוקן לבנו לגמרי. הבה נמסרנו, איפוא, כולו, למי שהלב שייך לו, לבעליו. את כל אהבתנו שאין לה נושא, את כל מאווינו הנבובים עד אימה כתינוק שנולד, את כל חושינו שאין להם על מה לחול – הבה נמסור הכל לשמו יתברך, בעבודה למען עמו הקדוש והמעונה, במסירות נפש על כל סייג ותג של תורתו.

הבה ונהיה ראויים לקבל פני משיח.

ז.

...ועדיין הוא עמנו...

מבטו ליווה אותנו אלי קבר, דברו הלך אחרי קרונות המוות וניחם, אסף וליקט דמעה לדמעה, זעקה לזעקה, צבר וכינס כל וידוי לב, כל 'על חטא' של שפתיים נצרבות, כל נשימה אחרונה של המעונים עד מוות – והעלה הכל לפני כסא כבודו.

עוד הוא עמנו היום ולעולם יהיה...

שערים, כ"ט אלול תש"ו

גדולתו של אדם גדול

מתוך הקלטה, אלול תשכ"ג (משוער)

הסופר רבי דוד זריצקי מספר גם הוא זכרונות על החפץ חיים:

החפץ חיים ז"ל נחרת בזכרוני, קטן קומה, יושב כפוף ליד השולחן המוארך, עטוף טלית ועטור בתפילין, כשפניו אינן נראות, מלבד זקנקנו הלבן שמבהיק מבין קיפולי הטלית. ואני אז ילד קטן. מיד לאחר בר המצוה הביאוני לראדין, ישיבתו הגדולה, ששמה הלך בזמן ההוא מסוף העולם היהודי ועד סופו, כדי ללמוד בישיבה הקטנה.

כילד קטן לא הבנתי כלום משיחותיו, השיחות שאחר כך, במשך השנים, עשו חריש עמוק בליבי, והן, שיחות אלה, עמדו לי להחזיק מעמד, ולשמור על צלם האלקים שבי, בשנות השואה דחוסות הנסיונות.

שרטוטו של הבית עדיין שמור בזכרוני, כאילו ראיתיו לנגד עיני. בית נמוך, כמרבית הבתים בעיירות וכפרים ברוסיה ובליטא. הוא היה בנוי קורות עץ בלתי מהוקצעות. הוא היה פתוח תמיד, נכנסו אליו מיד מן הרחוב, לא היה לו מרפסת או פרוזדור, לא היה שמש או גבאי שהרשה, או לא הרשה, להיכנס, רצית להיכנס? עליך היה לפתוח את הדלת ולהיכנס. בחדרו לא נמצאו אלא שולחן פשוט, ספסל שינה הקרוי באידיש "שלאף באנק", ששימש מיטה בלילה וספסל ביום, כמה שרפרפים ומדף קטן לספרים עשוי קרשים דקים. זה היה, כמדומני, כל הריהוט בחדר זה, שבו ישב, למד, ובו בקרו המון אנשים. החדר היה מסויד, שום קישוט אחר, שום תמונה או ציור.

ב.

...ובכלל גורלו של הזולת נגע בלבו כאילו הוא גורלו.

ומספר רבי דוד זריצקי:

קבלתי מברק מהורי כי אחותי בארגנטינה חלתה קשה. מהרתי לביתו, נגשתי לבחור ששימש אותו, והוא אז כבר למעלה מתשעים והיה צורך לעזור לו להתלבש, להתפשט ועוד, סיפרתי לבחור הזה את צרתי ובקשתי שיבקש מרבנו הגדול ברכת 'רפואה שלמה' לחולה ראשקה בת שיינדל. ניגש אליו הבחור שקראו לו ר' לייב, וצעק לו באזנו, משום שאז הוא כבר היה כבד שמיעה, אגב, זה היה המום היחידי שלו בשנות הזקנה. הוא אמר לו באזנו: "כאן נמצא ילד בישיבה הקטנה, שאחותו חולה מאד וזקוקה לרפואה שלמה".

החפץ חיים ז"ל הרים את ראשו והסתכל עלי, ואז ראיתי לראשונה, כך נדמה לי, את עיניו. היו לו עינים שבהם היה מבט בלבד, הסתכלות על טהרת העין, ללא תערובת כלשהי, בבחינת 'טהור עינים'. הוא ליטפני כמה פעמים במבטו זה, ושאל: "היכן היא?"

"בארגנטינה", עניתי לו.

הוא השפיל מבטו, ולתדהמתי ראיתי דמעות ניגרות מעיניו, ומרטיבות את הטלית. הדמעות זלגו כמעט בשטף, הוא התייפח בבכיו וטען לעצמו: "רבונו של עולם, נשמה יהודית כשרה התגלגלה

למקום נידח זה, למרחקים עצומים, והיא שוכבת עכשיו על ערש דווי, ואולי אין מי שיגיש לה להחיות את נפשה, וי, וי, מי ידאג לה, אוי וי..."

יתכן וברגעים גדולים אלה חדרה אלי ההכרה הראשונה מה גדול האיש הזה, האיש המסוגל למסור בשביל אחרים את הכל, אף את דמעותיו האמיתיות, כלומר: דמעות האדם שהוא בוכה על עצמו, למסרן לאחרים.

זכורני, פעם חזרתי מארוחת הבוקר לישיבה, ודרכי עברה ליד ביתו, כתמיד. הוא ישב על כסא ליד הדלת ושמש הבוקר חיממה את גופו הדל. על ידו עמדו כמה מבחורי הישיבה, שכן, מי שעבר וראה את רבנו הגדול יושב ולא התעכב קימעא? התעכבתי גם אני. מכיון שצער הייתי לא העזתי לעמוד ממש על ידו, אלא בריחוק מה. והנה התקרב שואב המים של העיירה, ר' אלתר שמו, יהודי פשוט, ירא שמים, שהיה משמש בחיבה גדולה תלמידי חכמים, הוא היה נוהג לקום מלוא קומתו אף בפני נער בישיבה הקטנה, אולם, אתם יודעים, מי שם לב לשואב מים פשוט בעיירה, ובעיירה כמו ראדין שהיתה כולה מלאה חכמים וסופרים? וכשר' אלתר זה ראה את החפץ חיים, מיד, כמובן, קד קידה עמוקה, עד כדי כך שזקנו כמעט וטאטא את אבני הסמטה, ואמר בקול מלא הכנעה, ובקול כמעט בוכה מרוב תשוקה:

"אגוטינקער מארגן אויף אייך, רעבינקע!" כלומר, "צפרא טבא עליך, רבי!"

הרים רבנו הגדול את עיניו, וראה את ר' אלתר, נענע לו בראשו עד שהוא עבר תוך כדי קידה, ולאחר שעבר מעל פנינו, אמר לעומדים סביבו:

"מקנא אני בעולם הבא של ר' אלתר!"

כעת, אינני זוכר בדיוק, אם הוא אמר שהוא מקנא בעולם הבא של ר' אלתר, או, "כמה עולם הבא יש לו, לר' אלתר זה!" אולם, מכל מקום, דברים אלו זעזעו את כולנו, היו לפלא, כי אלה היו מילים גדולות מאד. ר' אלתר אמנם היה ירא שמים, ירא שמים גדול, אבל לא עד כדי כך.

והנה, פעם הזדמנתי בהשכמת בוקר של חורף לבית המדרש של העיירה. אני עומד שם, היה עדיין חושך וכפור ברחוב, והנה עולה באזני קול תפילה מהול בכי. התפילה היתה כה לבבית והבכי כה יהודי, עד שעמדתי משתומם, הרי לא ראיתי אדם בבית המדרש ומסביבו. התחלתי לחפש, והרגשתי שהקול מגיע אלי מן המרתף, המרתף בו נמצאו הארובות הגדולות של בית המדרש, ושם היה יושב תמיד מסיק התנורים, ומחמם את התנורים לקראת המתפללים הראשונים. פתחתי את הדלת שהובילה למרתף, וראיתי את ר' אלתר זה, שהוא הוא היה מסיק התנורים בזמן ההוא. ישב לו ר' אלתר כפוף כפקעת ליד הארובה, קורא תהילים לאור הלהבה של התנור הגדול, ומתמוגג בדמעות.

ואז הבנתי כיצד מסוגל האדם הגדול ביותר להבין לנפשו של האדם הפשוט. ואז הבנתי כי דוקא משום שהוא אדם גדול מאד, מסוגל הוא להבין נפשו של האדם הקטן מאד, והרי בזה גדולתו של כל אדם גדול.

להוספה לרשימת התפוצה

נא שילחו את המילה **"הוספה"**

לתיבת המייל **"נר לדוד"** – nerledovid@gmail.com

נר לדוד - גליון 50
ערב חג הסוכות תשפ"א

ר' יודל יושב בסוכתו

המשפחה כולה כבר מכונסת בסוכה, השולחן ערוך בטוב טעם ודעת, ריח הפירות וההדסים התלויים מתחת לסכך מתערב בריח המאכלים הנודף מהמטבח הסמוך ומתמזג לריח ניחוח שאין כמותו אלא ביום טוב של סוכות.

ר' יודל מתעכב. הוא כבר שב מבית הכנסת, אך אל הסוכה אין הוא נכנס. מחשבותיו טורדות את נפשו ומונעות ממנו את הכניסה לסוכה. הוא מהרהר: אם יכנס מיד לסוכה, לתוך תוכה של אותה מצוה מבושמת, הרי עלול הוא שלא להרגיש בהבדל שבין הבית לבין הסוכה.

כי בית מהו?

קירות של עץ או של אבן או טיט בלול במים ומלט, חלונות מזכוכית של חול, גג מקורה וחס לה לטיפת גשם שתחלחל בין הרעפים האדמוניים, כל כולו של בית זה אומר "בית", כאן נמצא וכאן היה. פעמים שהוא עומד חמישים שנה בלבד ופעמים שהוא מתקיים למעלה ממאה שנה, הכל לפי איכות עבודתם של הבנאים שהקימו את הבנין.

ומה נמצא בתוך הבית?

תאמרו: בית יהודי הוא, וכל מי שנכנס בו – ריח של מצוות נכנס בחוטמו, ואוירה של יהדות חופפת עליו כל היום. והשלום מיתמר ועולה עד לשמים, והאהבה מרחפת בין הדבקים ואין לך רגע שהבית יהיה פנוי לו לעצמו, אלא תדיר הוא עסוק בענייני יהדות לשם שמים ולשם דייריו.

אמנם, זהו בית יהודי.

אבל בבית זה גם בכי מתפתל, וגם כאב מצמק את הגוף ומעציב את הנפש, וצרות של ילדים ושל נכדים, ושמועות רעות ופורעניות שעם ישראל אינו פנוי מהם אף לרגע – כל זה פוקד את הבית היהודי, ולא תמיד שוררת השמחה בשלימותה, מחמת שלא כל אדם סביל הוא ומסוגל לשמוח בצרה כשם שהוא שמח באושר, ולא תמיד משוררים זמירות אף בשבתות, מפני היד שנשתלחה ללב ומעיקה עליו, והאנחה – זו השוברת כל גופו של אדם, כל שכן שהיא שוברת את הבית שהוא עצמו, כאמור, עצים ואבנים, ואין בו נשמה.

אבל הסוכה – נשמה יש בה.

ומשום נשמה זו שבסוכה, נכנס ר' יודל תחילה לבית ורק לאחר שהוא שווה בו קימעא הוא יוצא מן הבית ונכנס לסוכה. כדי להרגיש בהבדל בין הביתיות של הבית לבין הנשמות של הסוכה.

ועדיין לא נכנס לתוך הסוכה עצמה. וגם זה מתוך מחשבה תחילה, כדי להוריד מעצמו את כל הביתיות של הבית, להוריד את קורותיו ואת עציו ואת אבניו, את היסודיות שבבית הוא מבקש להשאיר מאחוריו והוא מכין עצמו להיכנס לתוך הסוכה, שהיא, כאמור, בעלת נשמה, ולא נשמה של סתם עולם מן העולמות, אלא נשמה שיש בה מן האצילות דקדושה, שיש בה חוט של שירה עילאית, שיש בה מן ההתקשרות שבין העולמות דלמעלה ודלמטה. וכשם שהעולמות דלמטה מרחפים באויר ואין להם אחיזה אלא בהבל פיו של הקב"ה, כביכול, וכשם שכל העולם של האדם הוא ארעי, עומד ואינו עומד, רוח שאינה מצויה באה והופכת על פניו, כך סוכתו של אדם בנין ארעי היא, עומדת ואינה עומדת, כאילו מרחפת באויר ואין לה אחיזה אלא משום המצוה שהיא מהווה, ודיה לרוח סתווית שתבוא ותהפוך אותה ואתה עומד וראשך מגולה לשמים והסוכה פרוחה לה ואיננה.

משום כך נשאר ר' יודל עומד בפתח הסוכה ומכין עצמו להיכנס בה, כשם שהוא מכין עצמו לקיים מצוות אחרות של הקב"ה, מטהר את מחשבתו, מעלה את עצמו לפחות טפח מן הארעיות שלו ומשתדל לנגוע באפס קצה של המצווה כדי להרגיש לפחות ריחא דריחא של המצווה האמיתית על כל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצוות התלויות בה.

עומד ר' יודל בפתח הסוכה ורואה לפניו את כל הודה והדרה של מצווה זו, שכפי שאמר הגאון מווילנא, זוהי המצווה היחידה שאדם נכנס בה כל כולו – הוא עצמו, גופו ונשמתו כולם יחד שרויים בתוך הסוכה, וכל אחד נהנה הנאה משלו, הגוף נהנה משום שהוא נמצא בין מחיצות של עשרה טפחים שהצל בהם מרובה על החמה המקפחת על ראש מי שאינו נמצא בתוכה, והנשמה נהנית הנאה מרובה משום שהיא נמצאת בצילא דמהימנותא ומתקשרת עם כל העולמות היונקים את חיותם מן המצווה הזאת.

עומד לו ר' יודל בפתח הסוכה ומהרהר:

מי אני ומה חיי שהקב"ה בכבודו ובעצמו מוציאני מתוך הבית שכל כולו גשמיות, שהנך רשאי להרוס אותו, לפזר את קורותיו ואת עציו ואבניו בכל יום ובכל שעה מתי שיעלה על דעתך, ושלפעמים יש בו עצב ויש בו דמעות ויש בו אנקת כאב ויש בו, יצילני ד' – גם דברי ריבות וגם טענות כלפיו ית' על המחסור, ועל הצרות הקטנות והגדולות הפוקדים אותי במשך כל השנה ומשעה לשעה, פעמים מתרבים ופעמים מתמעטים ואף פעם אינם מניחים אותי – ומכניסני לתוך הסוכה, שהיא זכר לענני הכבוד, ולא עוד אלא כאז כן היום היא מסוככת עלי ועל בני ביתי, וכבוד גדול הוא לי שאני נמצא בתוך הסכך שציוויו השי"ת לשבת בה, ונשמת כל חי תברך את שמך, שזכיתי, אני יודל בן גיננדל שאין בי לא תורה ולא חכמה ולא מעשים טובים, שאך זה יצאתי מן המשפט הגדול כל עוד נפשי בי, ברחמים גדולים נצלתי מן הפורעניות של הגיהנום ומחיי גיהנום בעולם הזה שהם יותר גרועים מאשר חיי הגיהנום בעולם הבא, והנה אני שרוי בבית שבמשך שבעה ימים שלמים לא יהיה בו לא ריב ולא דאגה, לא דמעות ולא טרוניות לא כלפי מישהו וכל שכן שלא כלפי הקב"ה, ושבמשך שבעת הימים נצטוויתי להיות שמח ומי שצווה עלי לשמוח מן הדין שיעניק לי שמחה, כי כיצד ירקד אדם לפני הקב"ה והרגליים, לא עלינו, נטלו ממנו. ואיני דואג לפרנסתי, כיון שהקב"ה הכין לי כדי פרנסתי במשך שבעת הימים הללו, ועדיין לא הרפה ממני ברוב חסדו והעניק לי יום שמיני לשמחה יתירה, עד שכל העולמות מקנאים בי, יודל הקטן, שזכיתי לכך מה ששום בריאה בשום מקום בעולם התחתון והעליון אינם זוכים לשמחה גדולה זו.

ולא עוד אלא כל קרש מן הסוכה שבמשך כל השנה לא היו אלא כפיסי עץ פשוטים, שהיום כאן ומחר מושלכים ברחוב או נשרפים תחת הדוד – קודש הוא, מוקצה לח' ימים ואסור להרוס אותו ואסור להשתמש בו.

ראה, אומר ר' יודל לעצמו: הרי אתה עומד בפני דבר פלאי. אדם צובר לו מקלות וקרשים במשך כל השנה ואם ירצה לשנות את שמם אלף פעם לא יעלה בידו, ואילו כשהקב"ה רוצה, הרי הכפיס הזה הופך

הנכבדים שיכבדו אותנו כל יום בביקורם אצלנו בסוכה, אף שביתנו מרווח וקורות בתינו ארזים, ונברשות מאירות בחדרים, וחדרים מחדרים שונים יש לנו ובכל חדר רהיטים משלו וכל רהיט שווה כמה מאות של כסף, ומיטות ומצעים יקרים ושטיחים יפים וכל מילי דמיטב בתוך הבתים, אף על פי כן לא זכינו במפורש לביקורים של האבות הקדושים, של יוסף הצדיק ושל המלך דוד, נעים זמירות ישראל ומשיח ד', ושל הני תרי צנתרא דדהבא, משה ואהרן שזכו וזיכו את ישראל בתורת ה' תמימה ובמצוות שביניהן גם מצוות סוכה, ושל החכם מכל אדם שתניין אֲזַנִּי לַתּוֹרָה ואִפְשַׁר לָנוּ לֵאחֹזֵק וּלְהִיאָחֵז בָּהּ אֶפְּלֹק לִקְטָנִי הַמּוֹחַ כִּיּוֹדֵל אֲבִיכֶם, ואילו כאן בסוכה הזו, שכל כולה אינה אלא מרכב ומושב של כפיסי עץ וקרשים שבורים ושגג אין לה ושרוח מצויה הופכת אותה, בסוכה זו הם באים אלינו ומסבים עמנו ליד השולחן, ואינם מבקשים מאתנו לא אור יקרות ולא גג שאינו מחלחל טיפה, אלא סוכה הם מבקשים ומקצת סכך כדי שיראו הכוכבים.

האם יש לכם אומה ולשון שזכו ליקר התפארת הזה? ורק יודל קד קידה לעומת האורח ומחווה בידו: הנה כאן, מרי אברהם אבינו, הנה כאן, בראש השולחן אנו מזמינים אותך, אף ששולחנו דל לעומת השולחנות שערכת לכל באי עולם, אבל אנו מקריבים לפניך כל מה שיש לנו מן האהבה והשמחה, זו השמחה הקטנה של אנשים קטנים כמונו.

והוא עושה, כלומר, ר' יודל, עושה העוויות כאילו באמת הוא משוחח עם אברהם אבינו, וכאילו הוא מלווה אותו לראש השולחן, עד שעניי הילדים נקרעות מרוב בהלה ותמהון, והם נועצים עינים תמהות שהבלבול בהן עולה על השאלה, בידי של ר' יודל המרחפות באויר וכעושה להטים הוא מעבירן טפח אחרי טפח כאילו הוא מלווה את מישהו, צועד בקידה אחרי האורח ועיניו של ר' יודל נוצצות מרוב שמחה, ורגליו טופפות על פני האדמה של הסוכה וכל כולו אומר הדרת כבוד ושמחה שאין לי די מלים לתארה בפניכם, בני אברהם יצחק ויעקב. אבל, עם כל הכבוד, אין מרי אברהם רשאי להתעכב אצל ר' יודל, משום שעליו לבקר עוד במאות אלפי סוכות, שכל אחד מצפה לו ומתעכב על ידו מלקדש

למשהו של קדושה ונקרא שמו בישראל "סכך", והקדש הזה שהיה מיטלטל הולך וסובב על פני חצרך ואין איש שם לו לב, הנה הוא הופך לדופן סוכה ועליו תולים תלי תלים של הלכות, שאל במטותא את הקדש שעה אחת לפני זה פירושה של "דופן עקומה", הוא יסתכל עליך מבעד לסיקוסים שלו והוא תם בן בנו של טיפש ותו לא מידי. ופתאום נתעלה אותו קדש עלוב ועליו ועל חבריו מתפלפלים על דופן עקומה ועל פי תקרה יורד וסותם ועוד דברים נפלאים שמשה קבל מסיני, מפי הגבורה מממש.

עכשיו, ר' יודל, עמוד בשקט נוכח הקדושה הזו שמרעיפים עליך!

ב.

משנכנס ר' יודל לתוך הסוכה, מיד מתגלגלים עליו ט' קבין של שמחה שאי אפשר להביעם במלים. הוא נכנס, אולם מסתובב מיד ומחווה קידה כלפי הדלת ואומר:

במטותא מיין אבי מורי. אבי שהוליד את האומה שאני זוכה להיות בן שלה ומורי שלימד אותי כיצד מקדשים שם שמים, כיצד מוותרים על כל האהוב והיקר שיש לו לאדם למען אהבת הקב"ה. במטותא מיין אחרי שזכיתי שהקב"ה בכבודו ובעצמו מטריח אותך, בכבודך ובעצמך, לבוא אל שפל אנשים כמוני, הריני מבקש להתכבד בך, מרי אברהם.

ראו בני ביתי הכבוד שאנחנו מתכבדים. הנה אבי האומה בכבודו ובעצמו בא אלינו לכבד אותנו בנוכחותו. אילו היה בא המלך אלינו, כיצד היינו מתרוצצים סביבו, כיצד היינו מפחדים פחד רב שמא נפגע בכבודו מחמת טפשותנו וחוסר ידיעתנו לקבל פני אורח נכבד כזה, כל שכן וקל וחומר כשבא אלינו מלך גדול מאד, שכל אומות העולם המליכו אותו עליהם, וקראו לו "נשיא אלוקים", ושהוא המליך את הקב"ה על העולם הזה, והוא נטע בלבנו את הגדולה, הגבורה והנצח שאנו עומדים בהם עד היום הזה, וכי לא יפחד לבנו ולא ירחב לכבוד הגדול הזה שאנו מתכבדים בו. עכשיו ניתן את דעתנו לכבוד הזה, כל נשכח אותו ונדע להיות ראויים לו.

ועוד עלינו לדעת, בני ביתי היקרים, שבמשך כל השנה לא זכינו לאורח נכבד זה, וגם לא לאורחים

ג.

ר' יודל איננו מן המנצלים את אחרים לטובתם או לכבודם, ואף פעם לא ירשה שמישהו מבני ביתו יביא מים לנטילת ידיים לסעודה, אלא שבליל ראשון של סוכות יוצא ר' יודל מגדרו ומבקש שיביאו לו מים לנטילת ידיים, לא משום שהמעבר בין השולחן לדלת אל החצר שם הדלי עם המים – הוא צר ועליו לדחוק את מקומם של בני ביתו או שהוא עלול להפוך כסא או שרפרף בדרכו, אלא מטעם פשוט, כי הוא נהנה כל רגע משיבה בצילא דמהימנותא. אילו אמרו לכם, רבותי, בני אברהם יצחק ויעקב, מכובדי האושפיזין, לצאת מביתכם החם והמואר לתוך הלילה האפל הקר והגשום, האם ברצון הייתם מסכימים לחילופין אלה? כך גם ר' יודל שרואה עצמו בתוך הסוכה כאילו הוא יושב מוגן בעורו של לויתן, וריח הפירות וההדסים התלויים, כריח של גן עדן באפו, ומבעד לסכך הוא רואה את הכוכבים, שהם אצלו בשעה זו בחינת השמים ושמי השמים, עכשיו עליו לקום ולצאת מהסוכה אמנם רק מהלך שתיים או שלש פסיעות בלבד; אכל בכל זאת יציאה זו שמה יציאה, והרי הוא נמצא שעה קלה מחוץ לאותה ההנאה הרוחנית העילאית שאין בידי הדלה לתאר לפניכם, ומי פתי יותר על כך? בני הבית כבר מכירים את אביהם-מורם והם ששים ושמחים לעשות רצון אביהם שבסוכה, כדי לשמח יותר את לבבו ומביאים לו מים לנטילת ידיים.

הסעודה בסוכה אינה אלא משום מצוה, כיון שכתוב בתורה: "בסוכות תשבו שבעת ימים" וקבעו חכמינו ז"ל, כי ישיבה פירושה אכילה ולינה, שזוהי עיקר הקביעות של אדם בדירתו. משמע שעיקר המצווה איננה באכילה עצמה, אלא בישיבה בתוך הסוכה, ואילו אפשר היה לקיים את המצוה ללא הזדקקות לגשמיות, היתה שמחתו כפולה ומכופלת, עכשיו שאי אפשר, שהאדם אינו אלא אדם, אף כי ר' יודל שהוא אדם ללא צורה לפי עניות דעתו, וזקוק לאוכל, וישיבתו היא אכילתו ושתייתו, הוטל עליו, בעוונותיו, לאכול ולשמוח מתוך האוכל ומתוך המשתה, על שזכה שאכילה תהיה מצוה, ושתייה אף היא תהיה מצוה, וכל רגע שהוא יושב בסוכה, אוכל ושותה ומהנה את גופו, הוא מהנה גם את נשמתו.

ומהרהר ר' יודל, שלפי מיעוט ידיעותיו, נדמה לו כי מצוות סוכה היא המצווה היחידה שהגשמיות

על היין, ואף שאינכם רואים כיצד נפנה והולך מרי אברהם אבינו מסוכתו של ר' יודל, אבל ר' יודל רואה זאת במו עיניו, ופני המשפחה שלו עוקבים בדריכות ובתמהון רב, כיצד ר' יודל מלווה את אברהם אבינו מן הסוכה, צועד אחריו בקידה ומשפשף ידיו זו בזו כדרך שעושים אנשים שהדאגה מכרסמת בהם.

ועיניו של ר' יודל, כדאי, רבותי, בני אברהם יצחק ויעקב, שתציצו לתוך עיניו של ר' יודל כעת, כשהוא מלווה את אברהם אבינו אל דלת היציאה, שהיא גם דלת הכניסה, כידוע. אינכם רואים את הדמעה משום שהיא מסתירה עצמה מעין רואים, צנועה היא דמעתו של ר' יודל כל השנה, כל שכן בחג שלא ירשה לה לצאת מגדרה, והעין כולה כאלו אחוזה ודבוקה במשהו ממשי, במשהו המרעיד את כל נימי הלב. גופו מרטיט מהתרגשות, ואתם מרגישים בכל חושיכם את צערו על שהוא נאלץ להיפרד מאורח יקר ומכובד כזה שהוא זוכה לראותו רק פעם בשנה, אבל מה יעשה ואין הוא רשאי ליטול את כל הכבוד ולא להשאיר לכל ישראל אף קורטוב ממנו.

מדשדש ר' יודל עד הדלת ונשאר בקידתו שעה ארוכה, וממלמל לעצמו:

אכן, די לו למרי אברהם אבינו טיסה אחת כדי לעבור את כל העולם, אבל משום כבודו לא נאה לא ולא יאה לו שמיד אתפנה ואלך לי לסעודתי, מוטב אתעכב ליד הדלת משום כבודו של אבי האומה.

וכך הוא נשאר שעה ארוכה, עומד כפוף, כשעיניו נשואות אל המרחק בו נעלם אברהם אבינו, צופה ומביט אל עבר סוכות אחרות שבהן מתעכב עכשיו אברהם אבינו, ורוח של קנאה עוברת עליו ופניו העצובים מתמלאים פתאום רוח של חדוה:

אי לך, יודל רחמאי, וכי לא מוטב לך שתחסוך פירווי הכבוד הזה למשך כל השנה, כדי שתחוש ותרגיש ותזדעזע ותתמלא שמחה במשך כל השנה כל אימת שתיזכר כי על ידך ממש, על ידו של יודל העלוב והמסכן, עמד אברהם אבינו.

ואז הוא מתיישר, פונה אל ילדיו ואומר:

ראו הכבוד שנתכבדתם, שאילו הייתם מלך אנגליה לא הייתם זוכים לכבוד כזה, עכשיו בני ביתו של יודל זכו וזכו.

בואו, אומר ר' יודל אל הכוכבים, אף על פי שאינו רואה אותם מפורש קורצים לו, בואו, הוא אומר להם והסבו עמי ליד שולחני. בואו ושמחו את לב המאמינים בבוראכם, בואו והפיסו את דעתנו שאנחנו למטה ואתם למעלה שרים ביחד שירת הלל להקב"ה, כמו שנאמר: ברן יחד כוכבי בוקר. ולא הכוכבים בלבד אלא גם הלבנה נדחת ובאה, אף על פי שחז"ל לא הטריחו אותה אלא את שושביניה הנוצצים בלבד, אבל כשאדם מרים עיניו כלפי מעלה מתוך תוכה של מצוה, כיצד הוא לא יראה את המאור הקטן כשהוא מושל בכיפת השמים, מחייך חיוך של הנאה כשהוא נזכר כיצד קידשו אותו בניו רחומיו של בוראו, כשהם מסתכלים ואינם מסתכלים בה, כשהם רוקדים כאילו על האדמה ורגליהם רגל ישרה לעומת הקדושה דלעילא. והיא נזכרת שמבראשית ימי העולם ועד שעה זו, שר' יודל יושב בתוך סוכתו מסוכך בסכך ועטור במצוות כפי שהיא עטורה בכוכבים, עדיין לא שבתה מצווה גדולה זו, והיא נשמרת בשמחה, בכוונה ובקדושה.

ואז רואות עיני ר' יודל ועיני מאות ואלפי אחיו בעולם כולו, כיצד מתפשט חיוכה של הלבנה על פני הרקיע, ופני הרקיע מצהיבים ומחייכים, ומתוך עלטת הלילה בוקעת ועולה רינתם של הכוכבים שאף שעדיין לא הגיעה שעת הבוקר, אבל מתוך ששמחה של מצוה עולה עד לכסא הכבוד, הם יוצאים מגדרם ומרננים כבר לפני עלות השחר, ביחד עם ר' יודל, בני וביתו, הלבנה והכוכבים.

הם ממשיכים לרנן עד אור הבוקר. בשעה שר' יודל ובני ביתו הזכרים ישנים שנת ישרים בתוך סוכתם, והשמים מסככים עליהם, והכוכבים מרננים לפניהם ומתקדים ריקוד של מצוה, והלבנה אף היא פושטת צורה ולובשת צורה של כסף זקוק ומעטירה את סוכתו של ר' יודל בעושר רב שעולה בהרבה על זה של העשירים.

גורמת למצוה, כשם ששולחנו של אדם עשוי להיות מזבח אם ירצה בכך, כך כל גופו של אדם הנמצא בתוך הסוכה, עשוי להיות מקשה אחת של מצוה. האם ראיתם משהו דומה לזה, שאדם יושב ואינו עושה כלום, ועל ידי כך הוא מקיים מצוה גדולה ונוטל שכר על ישיבה בסוכה?

ואז מרים ר' יודל את עיניו כלפי הסכך, ואף כי עיניו אינן מבחינות עתה בנצנוץ הכוכבים, אולם בשעה שהוא סיכך את הסוכה הוא דאג לקיים את מצות הסיכוך כהלכתה, והכוכבים בודאי נועצים עינים שמחות בין בדי הסכך אלא שעניו טחו מראות, אם מחמת זקנה או מחמת שאינו מסוגל לקשר עצמו עם האור הבוקע מהם שהוא אור שכלי, כידוע.

והכוכבים הללו מציצים לא רק לתוך סוכתו של ר' יודל, אלא לתוך סוכותיהם של מאות ואלפי בני אברהם יצחק ויעקב, בעת ובעונה אחת הם מספרים זה לזה כיצד צאצאי בנו בכורו של רבון העולמים מקיימים את מצוותיו בשמחה, העני שבעניים שקידש זה עתה על יין צמוקים מעשי ידי אשתו והעשיר שבעשירים שסוכתו עשויה כבנין ומעוטרת בשטיחים יקרים ואור בדולח שופע בה והשולחן הגדול כורע תחת כובד המאכלים והמשקאות, ובני הבית עטורים בכסף וזהב, אבנים טובות ומרגליות, ואין שום הבדל כלל וכלל בין סוכתו של ר' יודל, שאתמול עוד היתה ערימה של קרשים וכפיסי עץ לבין סוכתו של העשיר הגדול בעיר שסוכתו עומדת משנה לשנה בנויה לתפארת ואין לו אלא לסכסך במקלות המקוצעים כדי לקיים מצות בניית סוכה כהלכתה. והם, היינו הכוכבים, מספרים זה לזה, כי יהודים יושבים בסוכה כשהחמה מקפחת על ראשם, וחלילה וחלילה אינם בועטים בה כדרך שיעשו אומות העולם לעתיד לבוא, והם יושבים בסוכה בארצות הכפור, כשהבל פיהם קופא כשהוא יוצא מפיהם, שהם יושבים בסוכה לצחוקם של מי שאינם בני ברית, מקבלים את האבנים הנזרקים בהן ושמחים שככה להם.

המודיע. יד' תשרי תשל"א